

SVET PTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

03
2024

ISSN: 1580-3600; LETNIK 30; ŠTEVILKA 03; SEPTEMBER 2024

Dva ribiča na en mah!
RIBJI OREL (*Pandion haliaetus*)
že pozira za fotografijo, ko
mimo njega švigne **VODOMEČ**
(*Alcedo atthis*) in mu »ukradek«
trenutek.

foto: **Duša Vadnjal**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje
in proučevanje ptic
Slovenije, letnik 30,
številka 03, september 2024
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVIE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic
Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia©)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki,
fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni
so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon
o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je
potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja
po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in
slikovne prispevke podarjajo z namenom,
da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

Izid publikacije finančno podpirata Javna
agencija za znanstvenoraziskovalno in
inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in
Sigrid Rausing Trust.

**SIGRID
RAUSING
TRUST**

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS – BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2
(p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
gsm: 041 712 796 (pisarna)

GLAVNI UREDNIK: Domen Stanič
E-POŠTA: domen.stanic@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Tilen Basle, Urša Gajšek, Mitja Denac

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina,
Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.

NAKLADA: 2500 izvodov

IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod

zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni

telefon ali pošljite e-mail glavnemu uredniku.

POSILNOSTVO DOPPS:

Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih

okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave

in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNICA: dr. Tanja Šumrada

PODPREDSEDNICA: dr. Tatjana Čelik

UPRAVNI ODBOR: Muhamed Delić,

Jurij Dogša, dr. Pavel Gantar,

Eva Horvat, David Kapš, Gaber Mihelič,

Matija Mlakar Medved, Polona Pagon

NADZORNI ODBOR: dr. Peter Legiša, Bogdan

Lipovšek, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

ČUDO NARAVE, KI VRTI PTIČJI SVET

Po vsem svetu se seli približno 40 %
vseh vrst ptic, kar kaže, da je selitev
pogost mehanizem za preživetje.
Selitve očarajo ljudi in v
nas prebujajo željo po
raziskovanju in opazovanju
tega veličastnega pojava.

foto: **Gregor Bernard**

18

S POMOČJO TEHNOLOGIJE LJUDEM PRIBLIŽUJETA ČAR PTIČJE SELITVE

Brata Axel in Ario Drioli sta prepotovala del
Vzhodnoatlantske selitvene poti, snemala zvoke in
videoposnetke ptic selivk ter s pomočjo virtualne resničnosti
lokalnim skupnostim predstavljala čudežni svet ptičje selitve.

foto: **Roberto Sastre**

40

MLADI ORNITOLOGI SO RAZISKOVALI GORIČKO

Po natanko desetih letih se je Mladinski ornitološki
tabor letos ponovno vrnil na Goričko. Udeležilo se
ga je 19 mladih ornitologinj in ornitologov.

foto: **Tilen Basle**

ilustracija: **Mike Langman (rsps-images.com)**

34

SPOPADANJE S POPLAVAMI: PROTI NARAVI ALI Z NJO?

Težave, s katerimi se spopadamo ob poplavah, so predvsem posledica dejstva, da smo večini rek njihove »običajne« meje določili kar ljudje sami, brez upoštevanja naravnih zakonitosti oz. naravne rečne dinamike.

foto: Luka Urbanija

44

DOPPS PREJEL NAJVIŠJE ODLIKOVANJE DRŽAVE NA PODROČJU OHRANJANJA NARAVE

Nagrado Rada Smerduja za izjemne dosežke na področju ohranjanja narave je Ministrstvo za naravne vire in prostor letos podelilo prvič. Z nagrado želi prispevati k večjemu zavedanju ljudi o pomenu aktivnega ohranjanja narave.

foto: Urša Gajšek

KAZALO

- 4 **PTICE NAŠIH KRAJEV** // Blaž Blažič
- 6 **ČUDO NARAVE, KI VRTI PTIČJI SVET**
// Maks Sešlar
- 11 **SREDNJI DETEL - VSE POGOSTEJŠA
GOZDNA VRSTA JUGOZHODNE
SLOVENIJE?** // Sara Cernich in Domen Stanič
- 12 **REKA MURA DOBIVA NARAVNO
PODOBO** // Anja Cigan in Aleksander Koren
- 15 **SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA**
// Dejan Bordjan
- 16 **RIBJI OREL** // Matija Mlakar Medved
- 18 **S POMOČJO TEHNOLOGIJE LJUDEM
PRIBLIŽUJETA ČAR PTIČJE SELITVE**
// z Axlom Drioli se je pogovarjal Domen Stanič
- 22 **JESENSKA OPAZOVANJA V NARAVI**
- 24 **RAZISKOVALNA ŠKATLA - GOZD**
// Katja Krivec
- 26 **MOJA SREČANJA V OBALNIH
MOKRIŠČIH** // Duša Vadnjal
- 28 **PROGRAM PREDAVANJ,
IZLETOV IN AKCIJ DOPPS**
- 30 **POSTER**
- 34 **SPOPADANJE S POPLAVAMI:
PROTI NARAVI ALI Z NJO?** // Urška Koce
- 38 **POPIS PTIC VARDARJA** // Damijan Denac
- 40 **MLADI ORNITOLGI SO
RAZISKOVALI GORIČKO** // Tilen Basle
- 44 **DOPPS PREJEL NAJVIŠJE
ODLIKOVANJE DRŽAVE NA
PODROČJU OHRANJANJA NARAVE**
// Domen Stanič
- 46 **ŠRILANKA - ORNITOLOŠKO
POTEPANJE PO BUDOVI SOLZI**
// Matjaž Kerček
- 50 **ZAGONETKE ČRNOGLAVIH
MUHARJEV NA KOZJANSKEM**
// Martin in Polona Gorišek
- 52 **NOVICE DOPPS**
- 50 **FOTOULOV:
NOVO LETO, NOVI REKORDI -
POPIS BELE ŠTORKLJE 2024**

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

ČRNI LABOD (*Cygnus atratus*)

Od začetka julija pa vse do avgusta 2024 se je na jezeru Komarnik zadrževal odrasel črni labod [Komisija za redkosti - vir podatka: J. Gojznikar, M. Dobovišek, P. Marič, R. Šiško].

Izvirni foto: **Mitja Dobovišek**

2

TIBETANSKA GOS (*Anser indicus*)

Redek podatek. Konec maja 2021 je bila na zadrževalniku Medvedce nekaj dni na obisku tibetanska gos. Gre za drugo opazovanje te vrste na območju in sedmo v Sloveniji. [GOJZNIKAR, J. & BORDJAN, D. (2021): *Acrocephalus* 42 (188/189): 39].

Izvirni foto: **Jan Gojznikar**

3

RACA ŽLIČARICA (*Spatula clypeata*)

Nov gnezditveni podatek. Konec maja 2024 je bila v sladkovodnem delu Naravnega rezervata Škocjanski zatok za krajši čas opazovana samica žličarice s sedmimi mladiči. Vrsta v Sloveniji velja za redko in ogroženo gnezdilko z le nekaj znanimi gnezdišči, predvsem na severovzhodu države [https://www.skocjanski-zatok.org/raca-zlicarica-gnezdi-v-skocjanskem-zatoku/].

Izvirni foto: **Duša Vadnjal**

4

BELOGLAVI JASTREB (*Gyps fulvus*)

Regionalna redkost. V začetku junija 2024 je bil v Mariboru zabeležen beloglavi jastreb [Komisija za redkosti - vir podatka: T. Basle, L. Božič].

Foto: **Domen Stanič**

6

TATARSKA ŽVIŽGAVKA (*Netta rufina*)

Regionalno zelo redki podatek. V začetku avgusta 2024 je bilo v sladkovodnem delu Naravnega rezervata Škocjanski zatok opazovanih pet osebkov tatarske žvižgavke v eklipsnem perju. Podatek velja šele za četrto opazovanje te vrste na območju [https://www.facebook.com/photo/?fbid=526343880056973&set=a.200316482659716&locale=sl_SI].

Izvirni foto: **Domen Stanič**

5

PRITLIKAVI KORMORAN (*Microcarbo pygmaeus*)

Izjemen gnezditveni podatek. Konec maja 2024 je bilo v sestoji tamariš (*Tamarix* sp.) sredi sladkovodnega dela Naravnega rezervata Škocjanski zatok najdeno gnezdo pritlikavega kormorana z valečo ptico. Podatek pomeni prvi zabeležen primer gnezdenja te vrste v Sloveniji. Nam najbližje gnezdišče je sicer v Naravnem rezervatu Valle Cavanata, nedaleč od Gradeža v sosednji Italiji [https://www.skocjanski-zatok.org/pritlikavi-kormoran-nova-gnezdilka-za-slovenijo/].

Izvirni foto: **Domen Stanič**

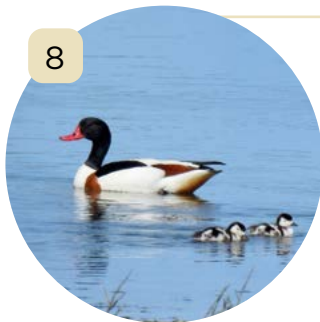

7

BELA ŠTORKLJA (*Ciconia ciconia*)

Rekordno leto za vrsto. Letos smo v Sloveniji zabeležili največ gnezdečih parov (311) in največ poletelih mladičev (637) bele štoklje, odkar opravljamo redna štetja [https://www.facebook.com/pticeDOPPS/posts/pfbid036yiCajJ6ZEUPwMe8fLuTbj3SzjtPGbGSx1Mx6LsfeD-DesrfYafF9FHiUx7MpuUrl?locale=sl_SI].

Izvirni foto: **Urša Gajšek**

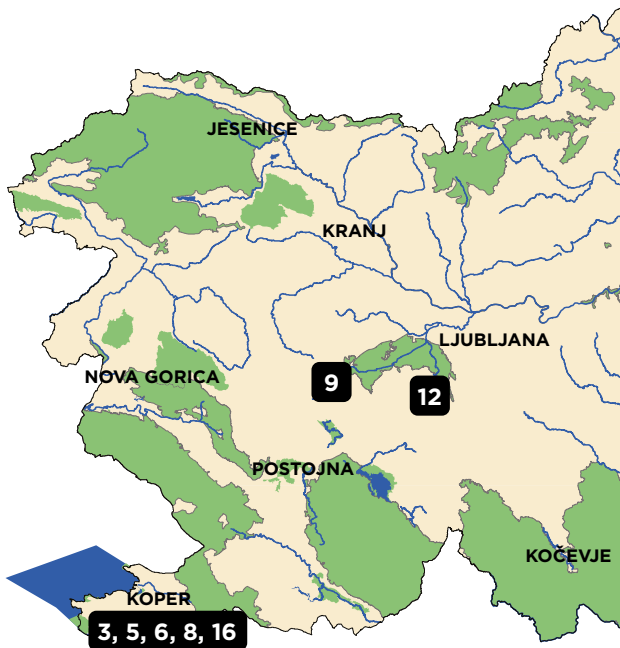

8

DUPLINSKA KOZARKA (*Tadorna tadorna*)

Nova gnezdilka za Naravni rezervat Škocjanski zatok. V polslani laguni je bil sredi junija 2024 opazovan par duplinskih kozark s petimi le nekaj dni starimi mladiči. Vrsta se je na območju občasno že pojavljala v gnezditvenem obdobju, a do pričujočega opazovanja gnezditve niso potrdili. Duplinska kozarka je v Sloveniji zelo redka gnezdilka, ki je doslej uspešno gnezdila le v Sečoveljskih solinah in Strunjanu [https://www.skocjanski-zatok.org/se-ena-nova-gnezdilka-za-skocjanski-zatok/].

Izvirni foto: **Domen Stanič**

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana,
elektronska pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<https://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

Podatki so še v obravnavi Komisije za redkosti.

9

ŽERJAV

(*Grus grus*)

Zadnji dan februarja 2021 je prek Menišije v okolici Pokojišča letelo 3113 žerjavov v 23 jatah, ki so štejele 9-363 osebkov. Opazovanje nakazuje na pomen Menišije kot selitvenega koridorja za vrsto v Sloveniji [KROFEL, M. & PORTAS, R. (2021): *Acrocephalus* 42 (188/189): 41].

Foto: Urša Gajšek

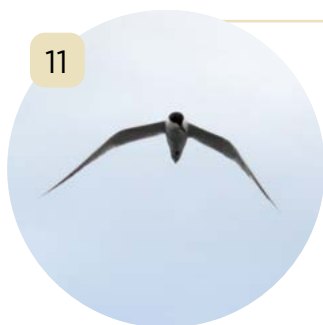
10

PRLIVKA

(*Burhinus oediconemus*)

Zelo redek podatek. Sredi junija 2024 je bila na njivi pri Puhovem mostu ob Ptujskem jezeru opazovana prlivka [Komisija za redkosti - vir podatka: L. Božič].

Izvirni foto: Luka Božič

11

ČRNONOGA ČIGRA

(*Gelochelidon nilotica*)

Konec junija 2024 je bila v Naravnem rezervatu Ormoške lagune in na Ormoškem jezeru opazovana jata 11 črnonogih čiger. Gre za najštevilčnejšo do sedaj opazovano jato te vrste pri nas [Komisija za redkosti - vir podatka:].

Izvirni foto: Luka Božič

12

KOCONOGI ČUK

(*Aegolius funereus*)

Zanimiv podatek. Marca 2021 je bil severno od Malega Malinjeka, v bližini Mokra, dvakrat registriran pojoč osebek koconogega čuka. Podatek je zelo verjetno prvi za ta del Krimskega hribovja [DENAC, M. (2021): *Acrocephalus* 42 (188/189): 43].

Foto: Alen Ploj

13

RDEČA LASTOVKA

(*Cecropis daurica*)

Regionalno zelo redek in gnezditveno sumljiv podatek. Konec junija 2024 sta bili v Stanjevcih na Goričkem opazovani dve rdeči lastovki [Komisija za redkosti - vir podatka: D. Bordjan, Ž. Tertinek in drugi].

Izvirni foto: Lan Bordjan

14

ŠMARNICA

(*Phoenicurus ochruros*)

Zanimiva opazovanja. Jeseni 2016 in 2018 ter v zimi 2020/2021 je bilo v Mariboru opazovanih nekaj osebkov šmarnice med prehranjevanjem s plodovi rdečega dreva (*Cornus sanguinea*), trdoleske (*Euonymus europaeus*) in navadne vinike (*Parthenocissus quinquefolia*). V hladni polovici leta, zlasti v času nizkih temperatur in snežne odeje, ko žuželke izginejo, je znano, da šmarnica zamenja vir hrane s prilagoditvijo vremenskim razmeram [BRAČKO, F. (2021): *Acrocephalus* 42 (190/191): 120].

Foto: Duša Vadnjal

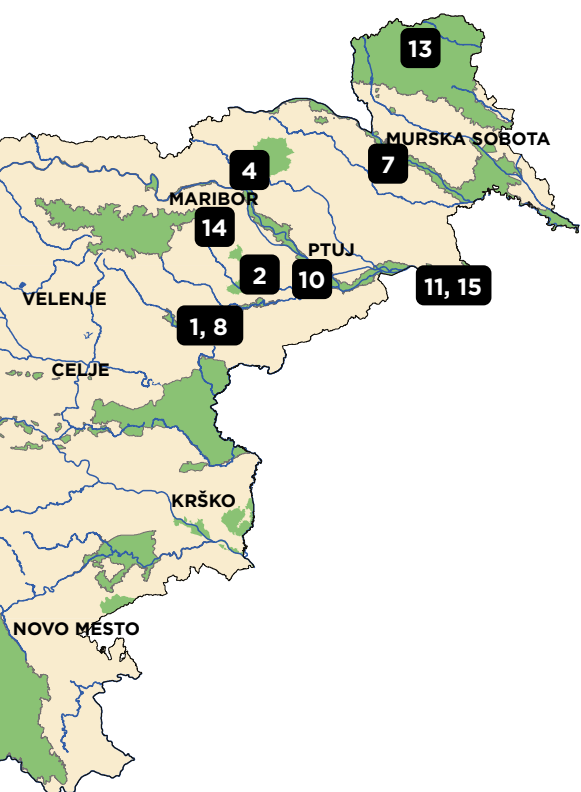
15

BRKATA SINICA

(*Panurus biarmicus*)

Redek gnezditveni podatek. Letos je v Naravnem rezervatu Ormoške lagune ponovno gnezdila brkata sinica. Njena gnezditvena je bila na območju sicer prvič potrjena leta 2017 [https://www.facebook.com/photo/?fbid=899441915551296&set=a.635374938624663&locale=sl_SI].

Izvirni foto: Franc Bračko

16

ŠKRLATEC

(*Carpodacus erythrinus*)

Regionalna redkost. Konec maja 2024 je bil v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok opazovan mlad samec škrlata. Podatek velja za tretje opazovanje te vrste na območju [<https://www.skocjanski-zatok.org/tmp-24-5-24/>].

Foto: Duša Vadnjal

ČUDO NARAVE, KI VRTI PTIČJI SVET

// Maks Sešlar

Iz vidika ptic je selitev ključni del njihovega preživetja v svetu, kjer vladajo neizprosni zakoni narave.

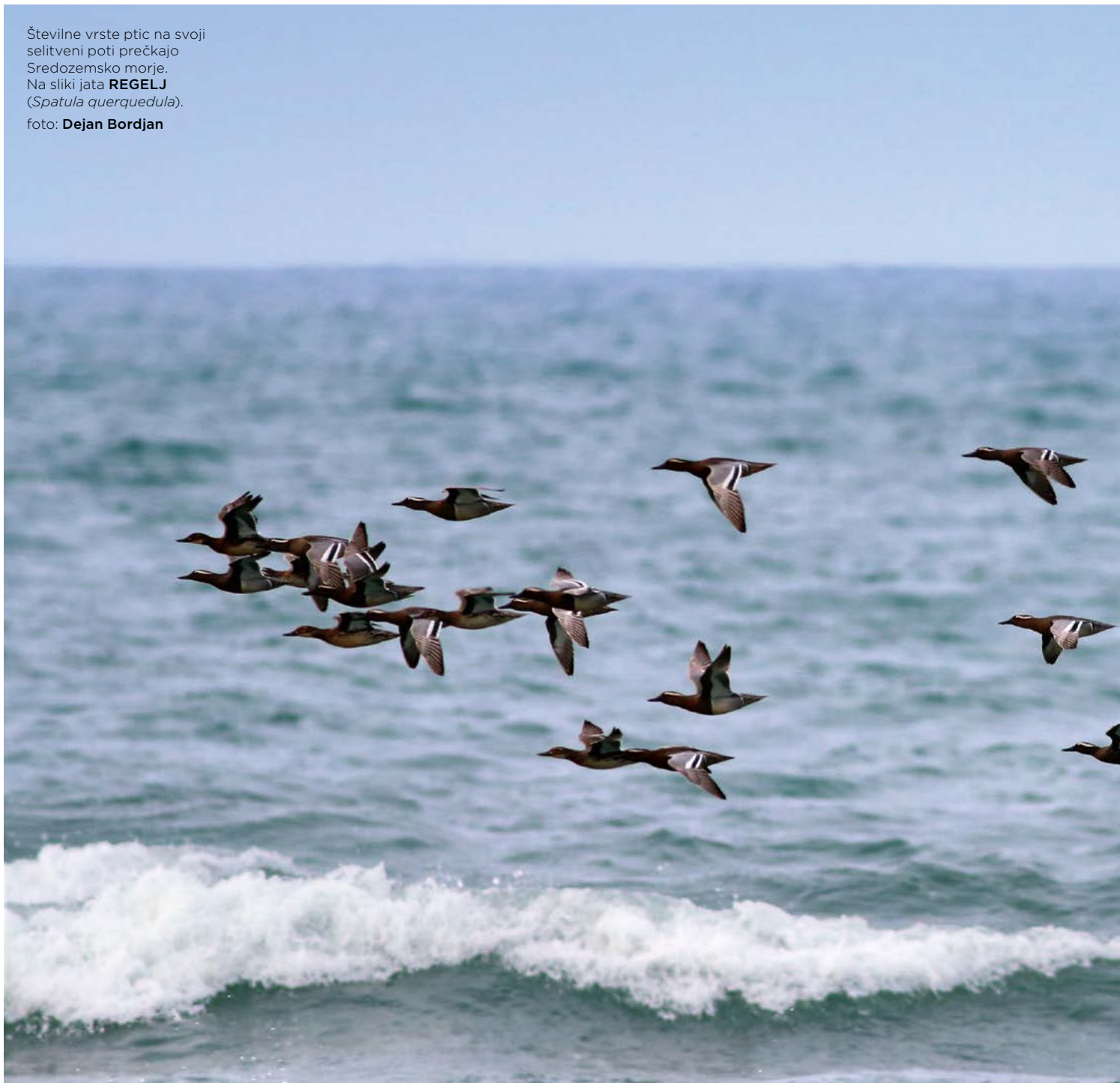
Skozi tisočletja so se te poti izpopolnjevale z vsakim novim poletom, ki ga ptice opravijo. Prav te čudovite selitve pa očarajo tudi ljudi in v nas prebujajo željo po raziskovanju in opazovanju tega veličastnega pojava.

Po vsem svetu se seli približno 40 % vseh vrst ptic, kar kaže, da je selitev pogost mehanizem za preživetje. To lahko opazimo tudi pri nas, kjer nekatere ptice pozimi izginejo, druge pa so vidne le ob določenih letnih časih. Zanimivo je, da imamo tudi vrste, ki jih lahko opazujemo vse leto, čeprav so selivke. Razlog za to je geografska lega naše države na evro-afriški selitveni poti. Mnoge ptice se pozimi iz severnejših krajev preselijo k nam, medtem ko se naše ptice selijo južneje ali pa ostanejo tukaj.

Številne vrste ptic na svoji selitveni poti prečkajo Sredozemsko morje.

Na sliki jata **REGELJ** (*Spatula querquedula*).

foto: **Dejan Bordjan**

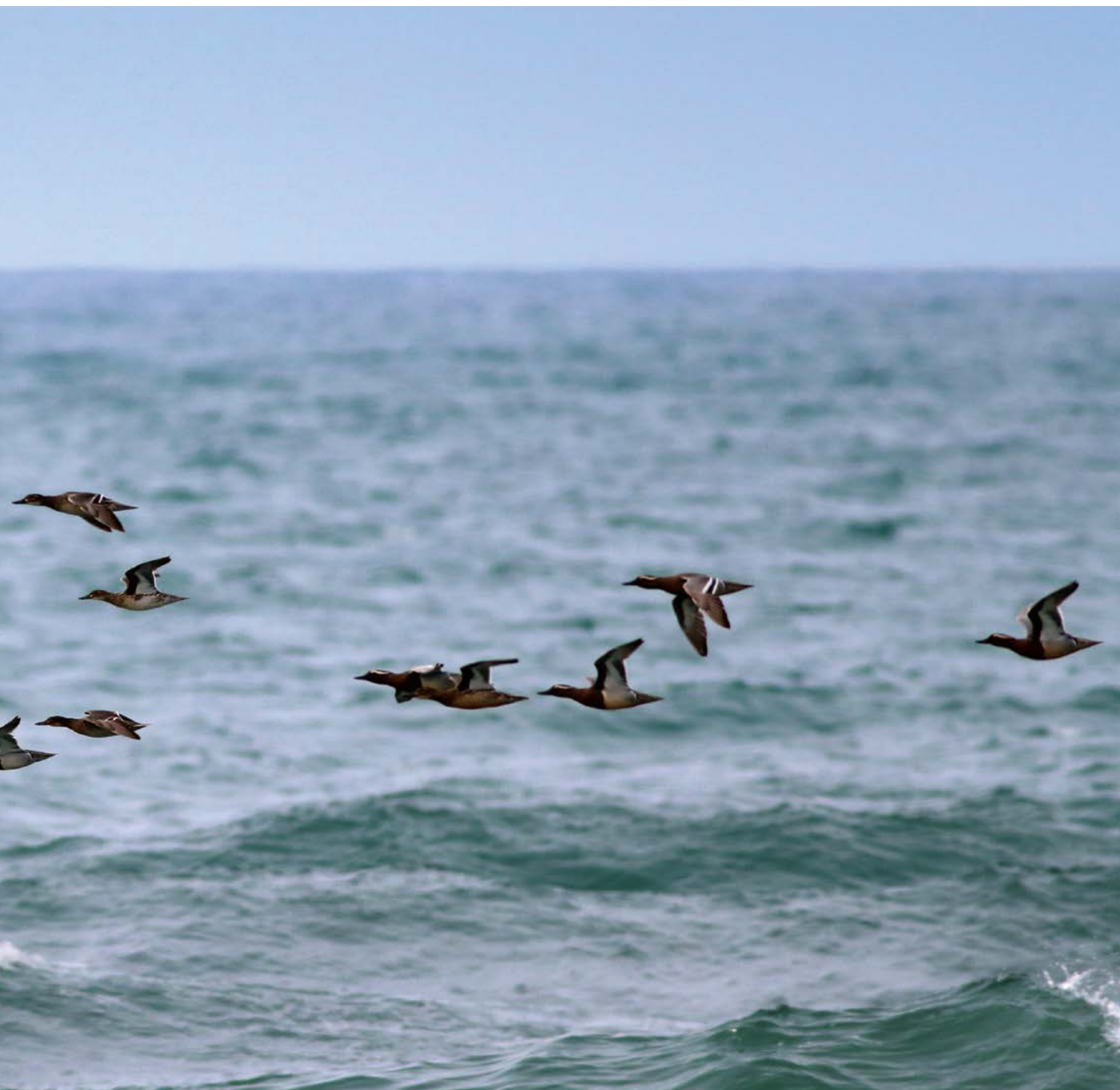

Znanstveniki ocenjujejo, da se vsako leto na evro-afriško selitveno pot odpravi približno 2,1 milijarde ptic pevk. Na tej poti ptice čakajo številne preizkušnje, denimo prečkanje Sredozemskega morja, Biskajskega zaliva, Sahare in za nekatere vrste tudi alpskih vrhov. Poleg teh ovir se ptice spopadajo tudi z nevarnostmi, kot so plenilci, pomanjkanje hrane in neugodne vremenske razmere. Zaradi teh razlogov in lažjega uravnavanja telesne temperature se večina ptic pevk seli ponoči. Vendar so raziskovalci s pomočjo oddajnikov, ki so jih namestili na posamezne vrste ptic, ugotovili, da polovica teh vrst nadaljuje svojo selitveno pot tudi podnevi. Še posebej zanimivo pa je, da se nekatere nočno aktivne vrste, kot je veliki skovik (*Otus scops*), selijo tudi podnevi, na višinah do 4000 metrov.

Ena izmed mnogih
GRMOVŠČIC
(*Phylloscopus sibilatrix*),
ki je za svoj prvi
postanek na poti čez
Sredozemsko morje
pristala na Malti.

foto: **Maks Sešlar**

BELOČELE GOSI

(*Anser albifrons*) se jeseni v velikem številu odselijo z gnezdišč na skrajnem severu Evrazije na jug.

foto: Maks Sešlar

Vetrovi pogosto vplivajo na potek selitve ptic, saj jih lahko prisilijo v začasno prekinitev poti, ali pa jim pomagajo hitro premostiti dolge razdalje. Kljub temu ptice naravne razmere izkoriščajo na različne načine. Na primer, rjava cipa (*Anthus campestris*) in kupčar (*Oenanthe oenanthe*) prečkata Sredozemsko morje na razmeroma nizki višini, pri čemer izkoriščata vetrove tik nad gladino morja, medtem ko srpična trstnica (*Acrocephalus scirpaceus*) prečka Sredozemsko morje na višini 2000 metrov. Poleg višin ptice dosegajo tudi izjemne razdalje. Severni kovaček (*Phylloscopus trochilus*), majhna ptica, teška 10 gramov, vsako leto preleti do 15.000 kilometrov. Rekordke v dolžini selitvene poti pa so vsekakor polarne čigre (*Sterna paradisaea*), ki v enem kole-darskem letu preletijo tudi do 90.000 kilometrov.

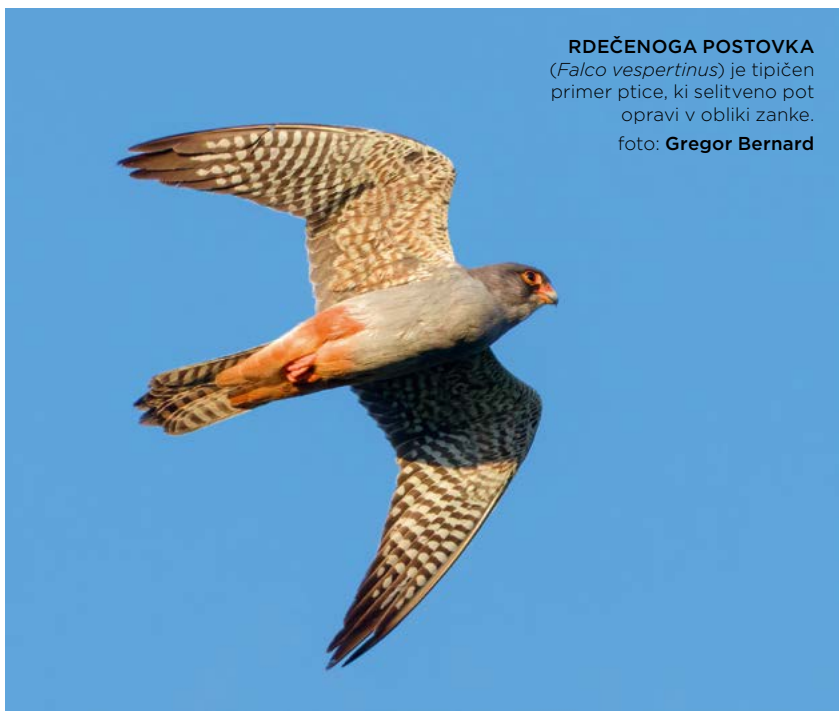
OD KOD IZVIRAJO PTICE SELIVKE

Raziskovalci domnevajo, da se je razvoj selitev začel zaradi dveh medsebojno povezanih dejavnikov: tekme za hrano in prostor ter sezonskih sprememb v naravnem okolju, ki le polovico leta zagotavlja ugodne razmere za preživetje. Glede razvoja in izvora selitev obstajajo različne teorije. Večina strokovnjakov meni, da so selitve posledica medvrstnega in znotrajvrstnega tekmovanja pri izkoriščanju osnovnih življenjskih virov. Ena izmed teorij pravi, da so se selitvene populacije razvile zaradi postopnega širjenja na robovih njihovih območij razširjenosti. Kljub raziskavam pa še vedno ni popolnoma jasno, od kod pravzaprav izvirajo ptice selivke. Ali gre za ptice, ki so prvotno naseljevale južna območja in našle novo nišo na severu, ali pa za ptice s severa, ki so ugotovile, da so na jugu boljše razmere za preživetje? Zaenkrat se za nekatere skupine ve, da velja slednja razlaga. Ptice s severnejših predelov so torej širile svoja prezimovališča proti jugu, nato pa so se nehale seliti in ostale v tropih.

RDEČENOGA POSTOVKA

(*Falco vespertinus*) je tipičen primer ptice, ki selitveno pot opravi v obliki zanke.

foto: Gregor Bernard

KAKO SE PTICE ZNAJDEJO NA SVOJIH SELITVENIH POTEH

Vsak opazovalec ptic se je verjetno že kdaj vprašal, kako ptice vedo, kam naj poletijo in kako se orientirajo v prostoru. Da bi bolje razumeli, kako ptice najdejo zeleno lokacijo, je pomembno razlikovati med dvema izrazoma: navigacija in orientacija. Navigacija je potrebna, ko ptica išče novo lokacijo, kjer še ni bila, medtem ko je orientacija zgolj sposobnost usmeritve v pravo smer. Navigacija tako omogoča natančne popravke na poti, medtem ko je orientacija proces določanja trenutnega položaja glede na cilj. Ta cilj je pogosto omejen na iskanje gnezdišča oz. znanega ali neznanega prezimovališča.

Ko se ptice vračajo iz znanih območij, jim pri tem pomagajo pomnjenje okolice, smer prileta in druga znamenja, s katerimi enostavneje najdejo pot nazaj. Glavni mehanizem usmerjanja pa temelji na vedenju, da bodo, če letijo v določeni smeri in za določen čas, prispele na želeno lokacijo. To teorijo potrjuje ena izmed treh večjih študij o selitvah ptic, ki je bila opravljena leta 1985 na škoricih (*Sturnus vulgaris*). V raziskavi so znanstveniki ujeli, označili in premestili 11.000 mladih in odraslih škorcev, ki prezimujejo na severu Francije in jugu Anglije, v Švico. Odrasli škorci so, kot pričakovano, poleteli proti svojim znanim prezimovališčem v severozahodni Franciji, medtem ko so mladi škorci pot nadaljevali južneje, v Španijo. Raziskovalcem sicer ni uspelo ugotoviti, ali so mladi škorci sledili svojemu nagonu ali pa zgolj sledili drugim jatam, saj so škorci družabne ptice. Domneva pa je, da znajo odrasli škorci natančno najti svoja prezimovališča, medtem ko mladi tega še ne obvladajo.

Podatki najdb obročkanih osebkov so razkrili, da se **MOČVIRSKA TRSTNICA** (*Acrocephalus palustris*) iz Evrope seli na prezimovanje v jugovzhodno Afriko, njena selitvena pot pa poteka prek Bližnjega vzhoda.

foto: **Alen Ploj**

Za potrditev te teorije so raziskovalci leta 2007 v Ameriki opravili podobno študijo na vrabonadu (*Zonotrichia leucophrys*), selivki, ki se seli na dolge razdalje in ponoči. Tudi druge študije, na primer tiste, ki so preučevale sredozemskega sokola (*Falco eleonora*) in močvirsko trstnico (*Acrocephalus palustris*), so pokazale, da mlade ptice uporabljajo navigacijo; na začetku selitve se posamezni osebki selijo zelo različno in se razpršijo, kasneje pa najdejo skupno paralelo, ki ji sledijo na prezimovališča.

Kljub napredku v raziskavah pa ostaja največja skrivnost ptičjih selitev uganka: kako natančno deluje njihov navigacijski sistem? Trenutne teorije kažejo, da ptice uporabljajo podoben sistem kot ljudje, tako da primerjajo razdalje z znanih območij na neznanih. Glede orientacije pa za zdaj vemo, da si ptice na selitvi pomagajo predvsem z lego nebesnih teles (zvezd in lune) ter z magnetnim poljem Zemlje.

Vsak opazovalec ptic se je verjetno že kdaj vprašal, kako ptice vedo, kam naj poletijo in kako se orientirajo v prostoru.

KAKO OBROČKANJE RAZKRIVA SELITVENE POTI PTIC

Kljub številnim raziskavam na temo selitev ptic, ki so jih raziskovalci po vsem svetu opravili do danes, še vedno ostaja veliko neznank. Ena izmed najstarejših metod preučevanja ptičjih premikov, ki se uporablja še danes, je obročkanje ptic. Podatki, zbrani v zadnjih sto letih vzdolž evro-afriške selitvene poti, so izjemno dragoceni. Doslej je bilo zabeleženih več kot 870 tisoč najdb (obročkanih in ponovno najdenih osebkov) različnih vrst ptic. Ti podatki, skupaj z novimi statističnimi metodami, omogočajo globlje razumevanje ptičjih selitev kot kdaj prej.

Obroček kot individualna identifikacija nam omogoča raziskovanje ptičjih premikov. Barvni obročki so še posebno uporabni za »prebiranje« na terenu, brez potrebe po ponovnem ujetju osebkov. Na sliki je **VRANJEK** (*Gulosus aristotelis*), obročkan in prebran v Sloveniji.

foto: **Maks Sešlar**

Po zaslugi obročkanja zelo dobro poznamo selitvene poti številnih vrst ptic, kot so nekatere vrste penic (*Sylvia* spp.) in trstnic (*Acrocephalus* spp.). Obročkovalski podatki pa nam prav tako omogočajo vpogled v selitvene strategije, kot so irruptivne migracije (selitve, ki so pogojene od razpoložljivosti hrane ali nepričakovanih podnebnih dejavnikov). Te so značilne za vrste borealnih gozdov, denimo za krivokljuna (*Loxia curvirostra*), pinožo (*Fringilla montifringilla*) in brezovčka (*Carduelis flammea*), ter vključujejo medletne spremembe selitvenih poti in prezimovališč.

Za **PINOŽO** (*Fringilla montifringilla*) so značilne iruptivne migracije, pri čemer se lahko tvorijo ogromne jate, ki štejejo tudi do več milijonov osebkov.

foto: **Tomaž Mihelič**

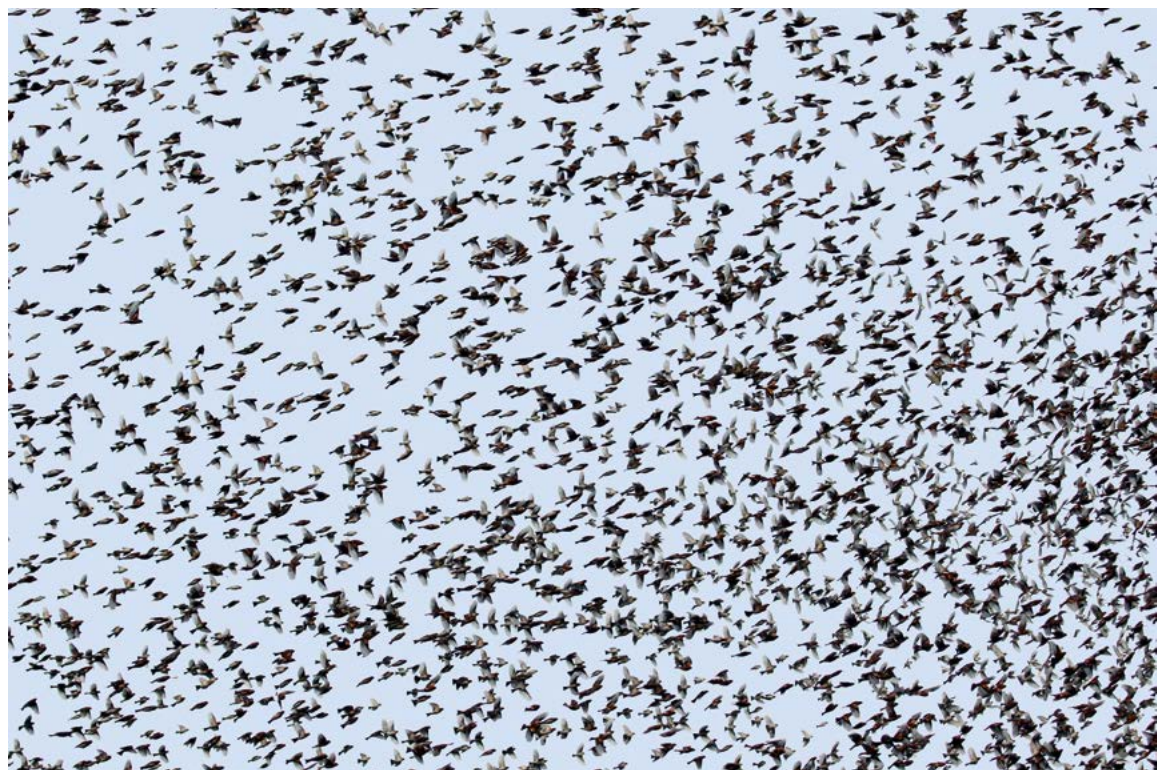

MAKS SEŠLAR je odličen mlad ornitolog, izkušen obročkovelec in fotograf, ki svoje strokovno znanje in prosti čas namenja raziskovanju ter preučevanju ptičjega sveta. Kot študent gozdarstva si prizadeva nadgraditi svoje razumevanje gozdnih ekosistemov, da bi prispeval k trajnostnemu upravljanju gozdov.

foto: **Tjaša Zagoršek**

Za nekatere vrste rac in gosi so značilne golitvene migracije. Ena takih vrst je tudi **DUPLINSKA KOZARKA** (*Tadorna tadorna*).

foto: **Maks Sešlar**

Selitve ptic se lahko razlikujejo tudi glede na sezono. Nekatere ptice sledijo isti poti tako spomladi kot jeseni, druge pa uporabljajo selitvene poti v obliki zanke, kot na primer rdečenoga postovka (*Falco vespertinus*). Slednja se jeseni seli z gnezdišč čez centralni del Balkanskega polotoka, spomladi pa se vrača po zahodnem delu Afrike in čez osrednje Sredozemlje. Tudi znotraj vrst lahko opazimo razlike v selitvah, zlasti pri tistih s širokim območjem razširjenosti. Osebki iz zahodnih območij evropskega areala se tako selijo proti jugozahodu (prek Iberskega polotoka), tisti iz vzhodnih pa proti jugovzhodu (prek Bližnjega vzhoda). Primera takšnih vrst sta bela štokrlja (*Ciconia ciconia*) in črnoglavka (*Sylvia atricapilla*). Za druge vrste, kot je priba (*Vanellus vanellus*), je značilno, da različne populacije prezimujejo skupaj na specifičnih mestih. Ščinkavci (*Fringilla coelebs*) pa na primer med jesensko selit-

vijo potujejo večinoma v skupinah, vendar se med pomladanskim vračanjem ne združujejo v jate.

Vzorci selitve se ne razlikujejo le med populacijami in vrstami, temveč tudi med različnimi spoli in starostnimi skupinami, kar je področje, ki je še vedno premalo raziskano. Prav tako so zanimive selitve delnih selivk, pri katerih se seli le določen del populacije, ter golitvene migracije, kjer se ptice selijo z namenom, da se na novih lokacijah pregolijo. Tudi te migracije so lahko specifične glede na spol ali starost.

Za boljše razumevanje teh selitev so potrebne raziskave na celotni selitveni poti, ne le na lokalni ravni. Primer takšnih raziskav so nekateri projekti Evropske organizacije za koordinacijo obročkanih ptic (EURING), kot sta *Acrocephalus* in *Swallow*. Nadvse pomembni so tudi biometrični podatki obročkanih ptic (teža, dolžina peruti, delež maščobe ipd.), saj so te značilnosti tesno povezane z zmogljivostjo letenja. Njihova analiza omogoča podrobnejši vpogled v prostorske in časovne vzorce migracij. Poleg samih premikov igrajo ključno vlogo tudi številni dejavniki, kot so količina in vrsta hrane, podnebje, geografske značilnosti območja, vpliv človeka in še bi lahko naštevali.

VIRI

- DUFOUR, P., NUSSBAUMER, R., BOCHER, P., BRIEDIS, M., COULOMB, Y., DELACROIX, R., DAGONET, T., DE FRANCESCHI, C., DE GRISSAC, S., JEANNIN, B., MONCHATRE, R., REY, F., TILLO, S., CHAMPAGNON, J., DURIEZ, O., JIGUET, F. (2024): Variations in flight strategy of small migratory birds crossing major ecological barriers. - *BioRxiv*, The Preprint Server for Biology.
- BAIRLEIN, F. (2003). The study of bird migrations - some future perspectives. - *Bird Study* 50 (3), 243-253.

SREDNJI DETEL - VSE POGOSTEJŠA GOZDNA VRSTA JUGOZAHODNE SLOVENIJE?

// Sara Cernich in Domen Stanič

Srednji detel (*Dendrocoptes medius*) je habitadni specialist zrelih listopadnih gozdov zmernega pasu, kjer velja tudi za krovno vrsto oz. indikatorja visoke stopnje raznolikosti gozdnih vrst ptic. Večji del njegove populacije v Sloveniji naseljuje poplavne gozdove in rečne loke na vzhodu in jugu države, drugod pa je manj številčen in se pojavlja le lokalno. V zadnjem desetletju je bil odkrit na številnih novih lokacijah, predvsem v osrednjem in zahodnem delu Slovenije. Kljub temu, da je vrsta v številnih evropskih državah v porastu, večina njenih populacij naseljuje gospodarske gozdove, kjer jo ogrožajo predvsem sodobne gozdarske prakse. Srednji detel je posebej občutljiv za velikost zaplat primernega habitata in na medsebojno oddaljenost le-teh. Pojavljanje vrste v Sloveniji je zunaj glavnega območja razširjenosti slabo raziskano, obenem pa je pomanjkljivo tudi poznavanje njenih habitatnih zahtev. To je bilo izhodišče za podrobnejšo raziskavo razširjenosti, številčnosti in ekologije vrste v jugozahodni Sloveniji.

V okviru naše raziskave smo srednjega detla med letoma 2016 in 2022 popisovali po metodi točkovnega popisa, s predvajanjem teritorialnega posnetka na skupno 137 točkah v jugozahodni Sloveniji. Vrsto smo iskali v potencialno primerne gozdnih na Krasu (okvirno med Pliskovico in Divačo) in na flišnih gričih na vzhodnih obronkih Krasa (Glinščica, Brkini, Vremščica, Vipavska in Senožeška brda ter planota Vrhe). Rezultati so pokazali, da je vrsta v jugozahodni Sloveniji dokaj razširjena, saj je bila potrjena na 51 % popisanih točk. Ocena letne gostote parov na vzorčni ploskvi v Senožeških brdih (0,40 – 0,44 para/10 ha) je primerljiva z gostotami v gozdnih, drugačnih od poplavnih gozdov v Evropi, vendar precej nižja od gostot, s katerimi je vrsta zastopana v poplavnih gozdnih vzhodnega dela Slovenije. Nedavno povečanje opaznan srednjega detla v jugozahodni Sloveniji je delno odsev večje ornitološke pokritosti, delno pa vsesplošnega širjenja areala vrste. Znano je, da je srednji detel v številnih evropskih državah v zadnjem desetletju koloniziral nova območja kot posledica klimatskih sprememb oz. izboljšanja habitata. Italijanski ornitologi, ki že več desetletij

SREDNJI DETEL

(*Dendrocoptes medius*)

najraje išče hrano na drevesih z grobim lubjem, predvsem na hrastih večjih premerov.

foto: **Domen Stanič**

spremljajo razvoj ptičjih združb na Krasu, si trenutno razširjenost vrste na Tržaškem in Goriškem razlagajo s teorijo nedavnega širjenja areala. To naj bi bila posledica staranja hrastovih gozdov oziroma večje pokritosti območja z gozdom, ki vrsti omogoča lažjo kolonizacijo primernih a nekoč izoliranih habitatov.

Srednji detel v jugozahodni Sloveniji zaseda zrele hrastove gozdove tako na apnenčasti kot flišni geološki podlagi, kjer je vezan zlasti na dve drevesni vrsti z grobim lubjem: cer (*Quercus cerris*) in graden (*Quercus petraea*). Pri obdelavi podatkov habitatne analize, ki smo jo opravili na 36 točkah v Senožeških brdih, so se tri okoljske spremenljivke izkazale kot najbolj pomembne za pojavljanje srednjega detla na tem območju: 1) število dreves z grobim lubjem večjih velikosti (premera več kot 30 cm v prsni višini), 2) število mikrohabitatnih dreves in 3) delež hrasta v vrhnjem sloju sestoja. Srednji detel je bil v Senožeških brdih potrjen v pretežno hrastovih sestojih (delež hrasta v povprečju 84 %), z večjo razpoložljivostjo dreves, primernih za prehranjevanje (hrasti večjih premerov) in gnezdenje (sušice in druge suhe drevesne strukture). Ti rezultati so skladni s tujimi raziskavami in narekujejo potrebo po skrbnem upravljanju in načrtovanju gozdarskih del na območjih, kjer živi ta vrsta. Srednji detel v Sloveniji poseljuje precej različne gozdove in s tem izkazuje določeno mero plastičnosti pri izbiri habitata. Podobne habitatne raziskave bi bilo treba opraviti zlasti na območjih Natura 2000, kjer je vrsta kvalifikacijska, in na katerih se trenutno gospodari neprimerno. Končni cilj je navsezadnje boljše upravljanje gozdov ob upoštevanju habitatnih zahtev te vrste.

Literatura:

- CERNICH, S. (2024): Razširjenost srednjega detla v jugozahodni Sloveniji in habitatna analiza vrste v Senožeških brdih. – Mag. delo, Fakulteta za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije, Univerza na Primorskem, Koper.
- BENUSI, E. (2020): Picchio rosso mezzano *Leipicus medius*. V: Guzzon, C., Taiariol, P.L., Kravos, K., Grion, M., Peressin, R. (ur): Atlante degli uccelli nidificanti in Friuli Venezia Giulia. – Associazione Studi Ornitologici e Ricerche Ecologiche del Friuli Venezia Giulia (ASTORE-FVG). Pubblicazione n. 5. Museo Friulano di Storia Naturale. Pubblicazioni varie n.75.

REKA MURA DOBIVA NARAVNO PODOBO

// Anja Čigan in Aleksander Koren

Rečna struga pri Petanjcih po izvedbi renaturacije.
foto: arhiv ZRSVN

Reka Mura – divja, mogočna in pestra reka, ki je stoletja oblikovala pokrajino in življenje ljudi ob njej. A tudi omejena, izravnana, ukročena reka, ki se le grenko spominja svoje pretekle veličastnosti. V zadnjih letih pa Mura le dobiva novo oz. lahko rečemo tudi staro podobo.

Njena izjemna biotska raznovrstnost sloni na naravnih in dinamičnih rečnih procesih. Tako v tem edinstvenem rečnem ekosistemu s številnimi življenjskimi prostori najdemo več kot 45 vrst rib, 30 vrst sesalcev, 15 vrst dvoživk, 10 vrst plazilcev, 50 vrst kačjih pastirjev, 1200 vrst hroščev, 95 vrst polžev, 1200 vrst metuljev in 200 vrst ptic. Murski svet pa ne zbujata pozornosti le v slovenskem merilu, temveč tudi v evropskem in svetovnem. Prosto tekoči deli Mure, Drave in Donave namreč skupaj tvorijo izjemen 700 km dolg rečni koridor. Območje je UNESCO razglasil tudi za 5-državno biosferno območje Mura-Drava-Donava.

Izguba biodiverzitete, izginjanje življenjskih prostorov, poglobljanje struge reke in zniževanje podtalnice so tako med glavnimi vzroki, zaradi katerih je bilo nujno ukrepati in ponovno oživiti reko Muro.

MURA - BIODIVERZITETNI BISER

Reke so žive, tako je živa tudi Mura. Kdor jo pozna, ve, da je na bolj ohranjenih odsekih zanjo značilna razgibana, vijugasta struga s prodišči, prodnatimi in strmimi brežinami, stranskimi rokavi in mrtvicami. Življenjski prostori so tukaj dinamični. Tam, kjer reka najde novo pot, nastajajo stranski rokavi in nato mrtvice. Voda na zunanjih delih zavojev jemlje brežino, na notranjih delih pa odlaga prod. Vsi življenjski prostori so med seboj tesno povezani in odvisni od Mure. Pri tem seveda ne smemo pozabiti na kulturno krajino z ljudmi v zaledju poplavne ravnice Mure. Zato je Mura eno izmed naravovarstveno najpomembnejših območij Slovenije.

POSEGI V REKO

Ne glede na dejstvo, da je pomen reke Mure širše prepoznan, se ta še vedno spopada z marsikatero grožnjo. Zaradi različnih človekovih posegov predvsem v zadnjih 100 letih, npr. utrjevanja rečne brežine in reguliranja struge, je le-ta izgubila zmogljivost za naravne rečne procese. Tako se je spremenila tudi podoba poplavne ravnice ob Muri. V Sloveniji je ta bolj ohranjena le na mejnem odseku s Hrvaško.

Zaradi zmanjšane bočne erozije je okrnjeno nastajanje novih življenjskih prostorov, kot so stranski rokavi in mrtvice. Obstoječe mrtvice se izsušujejo in zaraščajo. Zaradi pomanjkanja sedimenta, kar je delno posledica jezov hidroelektrarn gorvodno v Avstriji ter prej omenjene zmanjšane bočne erozije, ne nastajajo nova prodišča in prodnate brežine, ki oblikujejo pionirske habitate in so izre-

dnega pomena za naravno pomlajevanje poplavnih gozdov. Nenazadnje pa imajo takšni posegi v naravno dinamiko reke posredne posledice tudi za ljudi, kot npr. upad nivoja podtalnice.

NOVA PRILOŽNOST ZA MURO

Leta 2023 se je zaključila največja renaturacija reke Mure do sedaj, ki je potekala v sklopu projekta Natura Mura. Z besedo renaturacija povzemamo aktivnosti ter ukrepe, ki so se izvajali z namenom ponovne vzpostavitve naravnega stanja oz. približka le-tega. Tako je bil glavni cilj obnoviti rečno dinamiko in značilne vodne habitate, posledično pa na primer izboljšati še stanje poplavnih gozdov.

Število mrtvic ob Muri se zmanjšuje. Različni človekovi posegi v reko so neposredno ustavili naravni proces nastajanja le-teh, posredno pa obstoječe mrtvice pospešeno izginjajo zaradi poglabljanja struge in upada podtalne vode. Zato sta se v projektu obnovili dve naravovarstveno izjemno pomembni mrtvici, mrtvica Podkova pri Benici in mrtvica Zaton v Petanjcih. To pomeni, da se je z odstranitvijo mulja in grmovne zarasti podaljšala njuna življenjska doba, saj je sedaj izboljšana njuna omočenost.

Na še ohranjenih delih reke Mure, predvsem ob njenem spodnjem toku, so stranski rokavi značilna struktura reke. Stranski rokavi Mure niso stalne rečne tvorbe, saj po določenem času izgubijo stik z matično reko. Tako nastanejo mrtvice, ki se s časoma zarastejo, medtem pa na drugem mestu nastajajo novi rokavi. Zaradi regulacije reke, rokavi po naravni poti ne morejo več nastajati. Redki, še obstoječi rokavi reke Mure pa so zaradi naplavin in regulacijskih struktur trenutno zamašeni, kar onemogoča njihovo napajane. V projektu Natura Mura so se odprli rokavi Besnica, Lukačeva struga, Alter graba, rokava pri Dokležovju in rokav na območju Srednje Bistrice.

Skupno sta bili obnovljeni 2 mrtvici, izkopanih je bilo 20 posamičnih mlak, na reko je bilo ponovno povezanih 6 rokavov in struga reke je bila renaturirana v skupni dolžini treh kilometrov.

Obnovljena mrtvica Zaton v Petanjcih.
foto: arhiv ZRSVN

Najobsežnejši ukrepi, ki so bili izvedeni na reki Muri, so renaturacije same rečne struge. Do sedaj so bile opravljene na skupno treh kilometrih reke. Ukrepi so se izvedli na območju Sladkega vrha, Konjišča, Petanjcev, Hrastja – Mote, Dokležovja in Mote. Na teh območjih se je odstranilo obrežno zavarovanje, ki se je prestavilo v zaledje. Sedaj ima

Med izvedbo (levo) in po izvedbi (desno) odpiranja rokava Alter graba.

foto: Saša Sobočan, Pomgrad VGP in arhiv ZRSVN

Odpiranje rokava pri Dokležovju.
foto: **Saša Sobočan, Pomgrad VGP**

VZPODBUDNA PRIHODNOST

Čeprav je izvedba ukrepov na terenu zahtevala precej grobe gradbene posege v občutljivo naravo, je Mura renaturirana območja zelo kmalu vzela za svoje. Tako sta obnovljeni mrtvici polni vode, po stranskih rokavih ponovno teče voda, Mura počasi premika svojo strugo, na eni strani nastajajo strme, na drugi pa prodnate brežine. Prej izravnana, monotona struga je sedaj spet razgibana. Nove življenjske prostore so zelo hitro naselile tudi različne rastlinske in živalske vrste; v mrtvicah doni petje urhov, na sveže odloženem sedimentu poganjajo mladi topoli in vrbe, v erozijskih stenah so si našli dom breguljke in vodomci. Mura je na teh odsekih vnovič živa.

Ponovna vzpostavitev naravne rečne dinamike pa nima pozitivnega vpliva le na zgoraj naštete vrste, temveč tudi na ljudi. Z vodo napolnjenimi rokavi in mrtvicami lajšamo vpliv in posledice visokih temperatur in suše. S povečanjem razlivnih površin razbremenimo dolvodna območja in tako ublažimo posledice poplav. Z vnosom proda v reko upočasnjujemo poglobljanje struge in upad podtalnice, ki je naš najpomembnejši vir pitne vode. Izvedba tovrstnih široko zastavljenih naravovarstvenih projektov je tako izredno pomembna za ohranjanje biotske pestrosti rečnih ekosistemov, zagotavljanje ekosistemskih storitev za prihodnje generacije, krepitev vezi med različnimi deležniki v prostoru ter ozaveščanje ljudi o pomenu rek. Mura je namreč le ena.

reka na teh območjih možnost kontrolirane širitve svoje struge, posledično se tok reke upočasni in se zmanjša globinska erozija. Z vnosom proda v reko se zmanjša poglobljanje struge, kar deloma vpliva na upadanje nivoja podtalne vode v okolici, ki je pomembna kot vir pitne vode. Učinki ukrepa širitve struge zagotavljajo dinamičnost reke in izboljšanje življenjskih prostorov različnih ogroženih živalskih vrst.

V obnovljenih erozijskih stenah Mure so si našle dom breguljke (*Riparia riparia*).
foto: **Branko Brečko**

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

// Dejan Bordjan

Barva lahko o pticah veliko pove. Pred nami sta dve vrsti nevpadljivo rjavosivih tonov. Mogoče se nam te barve ne zdijo najbolj privlačne, a nam izdajo, da se ptici radi skrivata pred plenilci. Varovalne barve ima veliko vrst in po odtenku lahko na grobo razberemo, iz kakšnega okolja prihajajo. Tako so rume-no-zeleni toni značilni za ptice, ki se skrivajo med listjem dreves, npr. listnice (*Phylloscopus* spp.) in kobilar (*Oriolus oriolus*). Rjavi odtenki z vzorcem so značilni za skrivanje na lubju, npr. pri plezalčkih (*Certhia* spp.). Rjavosivi odtenek z malo ali nič vzorca pa je značilen za ptice, ki večino časa preživijo na tleh, v traviščih. Obe tokratni skrivnostni vrsti sta po izvoru iz stepe in obe sta bili pri nas v preteklosti precej številčnejši.

Na fotografiji enostavnejše vrste vidimo ptico, ki ima močnejše telo z manjšo glavo in kratkim, togim repom. Oblika sodčka z majhno glavo je predvsem značilnost kur. Podobne vrste lahko najdemo med tukalicami, a so slednje izrazito drugačne barve. Obe ptici na fotografiji imata na boku rjaste proge, ki so prepoznavni znak vrste, jerebice (*Perdix perdix*). Nekoliko nas lahko zmedeta dve drugi manjkajoči značilnosti. Ptici sta obrnjeni stran od nas, zato ni mogoče videti rjave lise na njunih prsih. Na fotografiji sta mlada operjena osebka, ki še nista razvila za vrsto značilno oranžno rjave glave. Na takšne jerebice lahko pogosto naletimo jeseni in zgodaj pozimi.

Druga fotografija je zahtevna predvsem zato, ker so mnoge značilnosti ptice skrite. Lažje določimo ptice, pri katerih vidimo glavo, ali pa jih vidimo z boka. Tisti z več izkušnjami lahko hitro določite vrsto, za preostale pa gredo lepo počasi. Med redkimi značilnostmi so nekatere kar dobro vidne. Ptica je rjavosivih tonov z rjavo trtico in osrednjima repnima peresoma. Podobne barve je tudi zunanje repno pero, medtem ko so vmesna temnejše barve. Glede na razmerje med repom in telesom (primerjava z razmerjem pri jerebicah) lahko predpostavljamo, da gre za majhno do srednje veliko ptico. Ptica je fotografirana na tleh. Pri nas po tem opisu pridejo v poštev škrjanci (*Alaudidae*), cipe (*Anthus* spp.), pevke (*Prunella* spp.), vrabci (*Passer* spp.) in nekateri strnadi (*Emberizidae*). Rep se ne zdi pretirano dolg, tako da lahko izločimo cipe. Vrabci imajo na hrbtu vidne proge, rep pa je enotno sivo rjave barve, brez na fotografiji vidnega vzorca. Podobno velja tudi za pevke, le da je rep enotno rjav. Tako nam ostanejo škrjanci in nekatere vrste strnadov. Pri strnadih so rjavo sivih tonov veliki (*Emberiza calandra*) in trstni strnad (*E. schoeniclus*) ter samice večine preostalih strnadov. Kostanjevo trtico ima sicer nekaj vrst strnadov pri nas, a vsekakor lahko

že na tej točki izločimo plotnega (*E. cirrus*), trstnega in velikega strnada. Če se lahko prepričamo, da ne vidimo vzorcev na hrbtu, značilnih za strnade, ker je ptica nasršena, pa imamo z repom bistveno več težav. Osrednji repni peresi se pri strnadih ne ločita od drugih repnih peres, kot je vidno na fotografiji. Še bolj pomembno pa je, da imajo zunanja repna peresa pri večini vrst (z izjemo črnoglavega strnada *E. melanocephala*) belino, ki je na fotografiji preprosto ni. Tako nam ostanejo škrjanci. Slednji so lep primer stepske skupine in vse naše vrste imajo prevladujoče rjavosive tone. Za hitro določitev lahko ponovno uporabimo rep. Sam vzorec je značilen za škrjance. Osrednji repni peresi sta varovalnih barv in lahko prekrijeta bolj kontrasten vzorec temnih in svetlejših peres. Vse naše vrste z izjemo ene imajo zunanja repna peresa bele barve. In ta izjema je rešitev zahtevnejše naloge, čopasti škrjanec (*Galerida cristata*).

foto: Dejan Bordjan

foto: Dejan Bordjan

foto: Dejan Bordjan

foto: Dejan Bordjan

enostavnejša

zahtevnejša

**VABLJENI, DA SE
PREIZKUSITE V NOVI
DOLOČEVALSKI
UGANKI!**

RIBJI OREL

// Matija Mlakar Medved

Spomladanski in jesenski dnevi so bržkone čas, ko najdebelejše med ribami v slovenskih rekah in jezerih svoje izbuljene oči živčno obračajo navzgor – upravičeno se namreč boje ostrih krempljev, ki bi jih utegnili zgrabiti za spolzki život in jih prerano odpeljati iz kalne vode v nebo...

Ribjega orla v letu prepoznamo po dolgih in ozkih perutih, kratkem repu in črno-beli spodnji strani telesa. Silhueta lahko na daljavo spominja celo na večjega galeba.

foto: Alen Ploj

SVETOVljan

Ribji orel (*Pandion haliaetus*) se na srečo prestrašenih rib v naših krajih pojavlja le občasno – je namreč popotnik, selivec na dolge razdalje, ki vsako leto preleti tisoče kilometrov. Orli, ki se v času selitve mudijo v Sloveniji, na poti med gnezdišči v Skandinaviji in prezimovališči v tropski Afriki prečijo puščave in celo odprto morje, ki se mu druge ujede

zaradi pomanjkanja vzgonskih vetrov raje izognejo. Toda ribji orel za svetovljanja ne velja zgolj zaradi svoje popotne narave – je tudi kozmopolit, ena od zgolj šestih vrst kopenskih ptic, ki poseljujejo ves svet oziroma vse celine razen Antarktike. Srečamo ga lahko povsod, kjer sta na voljo plitva, z ribami založena voda, in visoko drevje, na katerem si lahko napravi gnezdo. Prebiva ob jezerih in rekah v gozdovih severne Amerike, Evrope in Azije, pa tudi ob obalah Sredozemlja, Indonezije, Avstralije in celo na Karibih. Za tako zavirljivo območje razširjenosti se ima ribji orel najverjetneje zahvaliti svojemu navdušenju nad ribami, s katerimi se lahko masti v najrazličnejših kotičkih sveta.

ČRNA OVCA MED UJEDAMI

Ribji orel je v svojem sorodstvu pravi posebnec. Odlikujejo ga številne prilagoditve, povezane z ribolovom; tesne nosnice, zavarovane pred vdorom vode, hrapavi prsti, s katerimi spolzko ribo lažje obdrži v prijemu, ter naoljeno perje, ki se tudi ob potapljanju zlepa ne zmoči. Te specifične in evlucijsko stare prilagoditve namigujejo, da se je ribji orel ribolova domislil že prej kot nekatere druge, danes prav tako ribojede ujede, denimo jezerci (*Haliaeetinae*), ki ribe pobirajo z vodne gladine in se močenju raje izogibajo. Tudi genetske raziskave kažejo, da se je ribji orel na samostojno evlucijsko pot, ločeno od drugih ujed, odpravil že pred več kot desetimi milijoni let – prav zato ga znanstveniki uvrščajo v samostojno družino *Pandionidae*, v kateri sameva brez bližnje sorodnih vrst.

Po uspešnem lovu ribji orel svoj plen odnese na vejo ali kako drugo prežo, kjer ribo v miru poje.

foto: Alen Ploj

TEŽAVNA PRETEKLOST

Kot mnoge druge ujede je tudi ribji orel teritorialna ptica. Pari, ki skupaj ostanejo vse življenje, si na samem vrhu drevesa v bližini z ribami bogatega jezera, reke ali morske obale zgradijo orjaško gnezdo, v katero se potem dolga leta vračajo,

okolico pa srdito branijo pred tekmeči. Kljub ekstremno velikemu območju razširjenosti tako na svetu prebiva le okoli pol milijona teh veličastnih ptic. V preteklosti so jih, tako kot mnoge druge ujede, marsikje preganjali, toda največji udarec so ribji orli doživeli v petdesetih in šestdesetih letih prejšnjega stoletja zaradi množične uporabe sintetičnega organoklornega pesticida, znanega po kratico DDT. Tedaj so ga uporabljali za zatiranje škodljivcev, prenašal pa se je po prehranski verigi ter se kopičil v živalih. Najhuje prizadeti so bili ravno plenilci, zlasti ujede, saj je strupeni pesticid povzročil tanjšanje jajčnih lupin. Krhka jajca so se v gnezdu drobila pod težo valečih ptic, te pa so se leto za leto čudile praznim gnezdrom – vse do sedemdesetih let, ko so DDT zaradi razvpitega škodljivega vpliva na okolje naposled prenehali uporabljati. Od tedaj so si populacije mnogih prizadetih vrst, tudi ribjega orla, k sreči v veliki meri opomogle in so še danes marsikje v zmernem porastu.

Z malce sreče utegnemo ribjega orla opazovati celo pri lovu, ki je eden najbolj spektakularnih v ptičjem svetu – ko opazi tolsto ribo, orel nekaj trenutkov lebdi na mestu, nato pa se vrtoglavo spusti proti vodi in z izproženimi kremplji pljuskoma strmoglavi vanjo.

V TRANZITU

Ribjega orla bomo v Sloveniji večji del leta iskali zaman, a v času jesenske ali spomladanske selitve utegne popestriti marsikateri ptičarski teren in razvedriti tudi najbolj vešče ornitologe. Čeprav lahko nanj z nekaj sreče naletimo marsikje, denimo na gorskih hrbtih ali prelazih, ki jih prečka na svoji dolgi poti, ga bomo najpogosteje kakopak srečali ob vodi. Najraje se ustavlja ob rekah, plitvih jezerih, ribnikih in zadrževalnikih, seveda založenih z okusnimi jedmi. Za ribami opreza iz zraka ali z vrhov suhih dreves, ki jih velja na terenu vselej

dobro pregledati! Z malce sreče utegnemo ribjega orla opazovati celo pri lovu, ki je eden najbolj spektakularnih v ptičjem svetu – ko opazi tolsto ribo, orel nekaj trenutkov lebdi na mestu, nato pa se vrtoglavo spusti proti vodi in z izproženimi kremplji pljuskoma strmoglavi vanjo. Če je bil lov uspešen, se z mogočnimi zamahi dolgih peruti povzpne iz vode in na plano privleče ukleščeno ribo, ki opleta z repom in pisano opazuje neznan svet, skozi katerega jo vozijo neusmiljeni kremplji naravnost k bridkemu koncu. Tedaj nam ne preostane drugega, kot da lepi ptici voščimo dober tek in upamo, da se z njo čim prej vnovič srečamo.]

Močni in dolgi kremplji ter hrapavi prsti ribjemu orlu omogočajo trden prijem spolzkih rib. Osebek na fotografiji je v Škocjanskem zatoku ujel ciplja (*Mugil* sp.).
foto: Iztok Zupan

S POMOČJO TEHNOLOGIJE LJUDEM PRIBLIŽUJETA ČAR PTIČJE SELITVE

// z Axlom Drioli se je pogovarjal Domen Stanič

foto: Roberto Sastre

Brata Axel in Ario Drioli sta svojo poklicno pot začela v svetu tehnologije, zdaj pa si prizadevata ljudem približati naravo na svojevrsten način. Zadnji dve leti sta prepotovala del Vzhodnoatlantske selitvene poti, snemala zvoke in videoposnetke ptic selivk ter s pomočjo virtualne resničnosti lokalnim skupnostim predstavljala čudežni svet ptičje selitve.

Axel, tvoje delo združuje tehnologijo z naravo. Povej nam kaj o svoji začetni poklicni poti in kako sta se z bratom lotila zanimivega projekta »Wings Across Continents«.

Z bratom Ariom sva odraščala v Trstu in se leta 2013 odločila, da zapustiva rodno mesto in iščeva priložnosti drugje. Jaz sem se odpravil v London, da bi postal znan DJ, Ario pa je odšel v Brescia, da bi študiral za grafičnega oblikovalca in fotografa tihožitji. Vedno sva rada hodila na sprehode v gozd, vendar o divjih živalih nisva vedela nič, bila sva le v stalnem stiku z njimi, tako na domačem pragu kot na bližnjem Krasu.

V Londonu sem začel študirati zvočni inženiring, da bi lahko delal v glasbeni industriji. Med raziskovanjem tehnik snemanja sem izvedel za t.i. »360-stopinjsko metodo«, ki omogoča zajemanje vseh zvokov okoli snemalca, pri njihovem predvajanju pa se poslušalec počuti, kot da bi bil v samem središču zvočnega prizorišča. To me je navdušilo in hitro sem postal obseden s to metodo. Začel sem snemati glasbo in promet v okolici univerze v 360-stopinjah. Nekega dne sem po pomoti posnel t.i. »ptičji zbor«

ob zori, za katerega takrat še nisem vedel. Bil je briljantno! To je bil začetek moje obsedenosti z naravo in trenutek, ko sem se z njo ponovno povezal.

Ario pa je več let delal kot fotograf in grafični oblikovalec. Vedno je iskal nekoliko bolj »žive« kadre za fotografiranje. Odgovor na to željo je seveda dobil v naravi: sprva s pokrajinsko fotografijo, nato s fotografiranjem živali.

Od ponovnega »srečanja z naravo« sva se oba začela posvečati vse več projektom, povezanim z živalmi. Začel sem delati kot snemalec zvoka na terenu za filme in humanitarne dokumentarce v 360-tehnik in virtualni resničnosti, obenem pa sem snemal zvoke divjih živali in zvoke za naravoslovne dokumentarce pod znamko Sounding Wild, ki sem jo ustanovil.

Opiši nam vajin projekt, ki nedvomno prinaša nov pristop na področju popularizacije in varstva narave. Kaj želita z njim doseči?

Ko sem potoval po Afriki in jugovzhodni Aziji ter snemal dokumentarne filme, je bila zgodba vedno enaka: pojdi tja, naredi posnetke, jih pripelji nazaj

domov in jih nato prikaži tukaj v Evropi. Mojega izdelka običajno ni videl na mestu, kjer je bil dokumentarec dejansko posnet, noben domačin. To mi nikoli ni bilo všeč, nekaj sem želel spremeniti. Tako se je oblikoval projekt »Wings Across Continents«. Z bratom sva začela ekspedicijo od Združenega kraljestva do Južne Afrike. Potujeva in živiva v najinih 4x4 terenskih vozilih ter spremljava selitev ptic vzdolž Vzhodnoatlantske selitvene poti (*ang.* East Atlantic Flyway, t.j. obala zahodne Evrope in zahodne Afrike). Najin cilj je deljenje zgodb o naravi, ki jo doživljava na poti, z lokalnimi skupnostmi. Za vsaj mesec dni se ustaviva na pomembni selitveni točki, kjer nekaj časa na terenu snameva zvoke in videoposnetke ptic selivk, material obdelava in pripraviva kratek dokumentarni film. Izdelek nato predvaja s pomočjo posebne instalacije, ki jo sestavljajo zvočniki za 360-stopinjsko predvajanje in VR-očala (očala za virtualno resničnost, ki predvajajo posnetke v 3D tehniki). Instalacijo, ki je na vsaki postojanki običajno na ogled nekaj dni, pripraviva v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi, ki so tudi ciljno občinstvo. Najino glavno poslanstvo je spodbuditi ponovno povezavo med ljudmi in njihovo lokalno naravo, predvsem pticami, tako da jim s pomočjo tehnologije pokaževa, kaj živi pred njihovim pragom. Tako spodbujava ljudi, da skrbijo za dragocene prostoživeče živali, ki so del njihovega vsakdanjika.

Ario Drioli v akciji.
foto: **avtoportret**

V prvem delu leta 2023 sva opravila predhodno turnejo po zahodni Evropi med Španijo in Združenim kraljestvom ter prve posnetke predvajala na znanem ornitološko-naravoslovnem sejmu Global Birdfair v Angliji. Nato sva jeseni 2023 začela z afriško ekspedicijo od Maroka do Sierra Leone, kamor sva prispela aprila 2024. Trenutno čakava na začetek naslednje faze odprave, od Sierra Leone do Južne Afrike.

Lokalnim skupnostim, ki jih obiščeta v Afriki, poskušata predstaviti zgodbe o pticah selivkah. Kakšen je odziv domačinov na to, kar jim pokažeta? Predstavljam si, da so precej navdušeni nad tehnologijo in načinom predvajanja posnetkov, a verjetno tudi nad samimi pticami...

Ljudje so se neverjetno pozitivno odzvali povsod, kjer sva jih obiskala. V Kataloniji sva najino instalacijo prikazala v avtokampu. Ob koncu izkušnje z VR-očali sem najstnico vprašal: »Katera je tvoja najljubša ptica?«. Odgovorila je, da je to kmečka lastovka. Nato sem ji povedal, da lastovke gnezdiijo na stropu nad prostorom, kjer ona vsakodnevno pomiva posodo. Naslednje tri dni mi je vsakič, ko sem jo naključno srečal v kampu, navdušeno pripovedovala, da so lastovke še vedno tam. To je bil zame dokaz, da sva bila z najinim poslanstvom uspešna na najboljši možni način.

V Afriki se je velikokrat dogajalo, da so si otroci in najstniki posnetke z VR-očali ogledali trikrat ali štirikrat zapored, navdušeni nad tem, kar so videli. Obenem smo s pomočjo tolmačev poskrbeli, da so otroci lahko spoznali iste ptice, ki so jih videli virtualno, tudi v naravi.

Izvedba take odprave v Afriko zahteva tudi nekaj logistične podpore iz lokalnega okolja. Kakšna je vloga lokalnih partnerjev BirdLife pri vajinem delu in kako vama uspeva uresničiti projekt s finančnega vidika?

Vse se je začelo s pobudo »Migratory Birds for People«, čudovitim projektom, katerega cilj je povezati centre za obiskovalce mokrišč po Evropi in zahodni Afriki v mrežo, ki sledi selitveni poti številnih vrst ptic selivk mokrišč. Cilj je torej povezati čim več nevladnih organizacij in strokovnjakov na Vzhodnoatlantski selitveni poti, izmenjati projekte in ideje ter ustvariti skupnost. Imela sva nekaj sestankov s predstavniki projekta v Evropi in svojo

Predvajanje zgodbe o pticah selivkah lokalnemu prebivalstvu v Afriki s pomočjo virtualne realnosti.
foto: **Ario Drioli**

Nekaj zvočnih posnetkov iz Afrike lahko poslušate na tej spletni strani oz. prek priložene QR kode:
<https://www.soundingwild.com/svetpticmagazine>

Več zvočnih posnetkov je na voljo na YouTube kanalu Sounding Wild:
<https://www.youtube.com/@soundingwild/videos>

Axel in Ario med delom v Afriki uporabljata vozili 4x4 bodisi za potovanje bodisi za bivanje.

foto: Ario Drioli

ČRNOREPI KLJUNAČI

(*Limosa limosa*) na prezimovanju v Senegalu.

foto: Ario Drioli

pot začela tako, da sva najprej obiskala lokacije, za katere smo bili vnaprej dogovorjeni in kjer so naju že pričakovali. Na srečanjih sva hitro ugotovila, da so skoraj vse nevladne organizacije v projektu tudi partnerice BirdLife International, kar je pomenilo, da sva s to svetovno mrežo organizacij veliko sodelovala.

Ekspedicijo in projekt sva začela financirati sama, iz lastnega žepa, nato nama je zmanjkalo denarja in sva tik pred prihodom v Afriko dobila posojilo. Obenem so se nama sproti odpirala vrata sodelovanj z različnimi podjetji, ki so najino idejo doje-

mala kot zelo zanimivo. Predstavniki platforme Soundly, najbolj populne platforme za zvočne učinke za umetnike, so se denimo popolnoma zaljubili v najin projekt. Z njimi smo do zdaj sodelovali pri celotni afriški odpravi. Na sejmu Global Birdfair 2023 smo se srečali tudi s podjetji Zeiss, Kowa, Benro, Saramonic in Tenba, ki od takrat materialno podpirajo najin projekt.

Opiši nam, prosim, kako poteka vajin običajni delovni dan na terenu. Kateri so največji izzivi, s katerimi se srečujeta med delom v Afriki?

Med odpravo živiva in delava v najinih vozilih 4x4, ki sta popolnoma opremljeni za preživetje v najtežjih razmerah s sistemi za filtriranje vode, prenosnimi baterijami in solarnimi paneli za polnjenje, satelitskim internetom, sistemom za shranjevanje velike količine podatkov, mobilnim studiom in seveda dobrim hladilnikom!

Potek običajnega delovnega dne je tak, da se zbudiva pred zoro, vzameva vso potrebno opremo in se do sredine dopoldneva odpraviva snemat, sproti pa pobereva kak snemalnik, ki sva ga pustila snemati čez noč. Nato se vrneva v avto, napolniva baterije, narediva varnostno kopijo vseh zbranih podatkov z SD-kartic, med čakanjem prenosov pa... zaslužen zajtrk s kavo! Nato je čas za organizacijo in analizo vseh zvočnih posnetkov na prenosnem računalniku. Po tem dan navadno postane vroč, zato počivava do večera. Pred mrakom se spet odpraviva na teren, da snemava v živo ali nastaviva snemalne naprave za nočno snemanje. Tak je potek

dneva večino meseca. Včasih se zgodi tudi, da se morava voziti ves dan, hoditi v velika mesta, imeti sestanke, organizirati dogodke, delati na računalnikih za pripravo VR-instalaciji ipd.

Seveda se lahko problemi pojavijo v vsakem trenutku. Avtomobila se lahko pokvarita, velikokrat se znajdeva na težko prevoznih poteh, kjer stvari niso tako hitro rešljive. Pokvari se lahko vzmetenje, pnevmatika, kuhinjski predal... Zlati šakal požre moj 100-metrski zvočni kabel, termiti napadejo moj mikrofonski mravlje vdrejo v snemalnik in pokvarijo zaslon, preseneti me visoka plima in potopi enega od mojih zelo dragih snemalnikov... in še bi lahko našteval!

Axel Drioli med snemanjem ptičjih zvokov v trstičju.
foto: avtoportret

Evropske ptice, ki se selijo v Afriko, so zanimiv predmet preučevanja tudi na prezimovališčih. Tam se z »našimi« selivkami vsakodnevno srečujeta. Ali nam zaupata kakšno zanimivo dejstvo o vedenju ptic, ki vaju je presenetilo?

Zagotovo. En zanimiv primer je petje malega slavca. Ko jih spomladi slišimo peti v Evropi, je kot da bi poslušali najbolj neverjetnega in izkušenega pevca. Ampak tudi najboljši pevci morajo vaditi. Marca 2024 sem v Sierr Leone v bližini močvirja po naključju posnel slavca. Njegova pesem je bila nekoliko drugačna od tiste, ki sem jo poznal iz Evrope. Vseeno pa sem jo prepoznal, saj je vključevala veliko značilnih »slavčjih« zvokov. Veliko ljudi pravi, da palearktične ptice med prezimovanjem v Afriki ne pojejo. Kaj pa mali slavec, srpična in bičja trstnica, severni kovaček, čebelar in veliko drugih, ki sva jih tam slišala in posnela?

Katere ptice so vaju najbolj navdušile ali vama prinesle največ zadovoljstva? Ali sta imela katere posebne ciljne vrste, ki sta jih želela predstaviti v svoji zgodbi in zakaj?

Zadovoljstvo nama pomeni, da dobiva dober zvočni posnetek, sliko ali videoposnetek, prek katerega lahko predstaviva kako osebno zgodbo. Zame je bilo najbolj neverjetno doživetje takrat, ko sem posnel na tisoče progastorepih kljunačev, komatnih in beločelih deževnikov, črnih prosenk in malih škurhov, ki so vsi skupaj leteli na prenočišče v Banc d'Arguinu v Mavretaniji. Ptice iz različnih krajev Evrazije priletijo na to domnevno varno mesto, kjer se zberejo in skupaj preživijo zimske mesece. Ta prizor zame nosi v sebi močno sporočilo o enotnosti, skupnosti in moči.

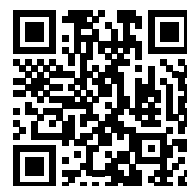
Jata MALIH ŠKURHOV (*Numenius phaeopus*) v družbi MALE BELE ČAPLJE (*Egretta garzetta*) med počitkom na drevesu.
foto: Ario Drioli

Želiva si, da bi tudi drugi ljudje ponovno odkrili naravo, kot sva jo midva, saj je bila to najboljša stvar, ki se nama je zgodila v življenju!

Letos poleti sta se že drugič udeležila svetovno znanega sejma Global Birdfair v Združenem kraljestvu. Kako je bil vajin projekt tam sprejet?

Na letošnjem sejmu Global Birdfair je bilo resnično razburljivo in enkratno. Menimo, da sva tja prinesla nekaj edinstvenega: koncept tehnologije, ki se na preprost, a učinkovit način združuje s pripovedovanjem zgodb o naravi. Ljudje so v VR-predstavitvi uživali in jo zelo podpirali hkrati. Želela sva prikazati moč, ki jo ima pripovedovanje zgodb s pomočjo tehnologije, kar lahko pomaga ljudem ponovno vzpostaviti stik z naravo. Želiva si, da bi tudi drugi ljudje ponovno odkrili naravo, kot sva jo midva, saj je bila to najboljša stvar, ki se nama je zgodila v življenju!

Povezava do spletne strani Sounding Wild z dodatnimi vsebinami z ekspedicije Wings Across Continents: <https://www.soundingwild.com/>

Bukov gozd jeseni

Jesenski čas lahko izkoristimo za obisk bukovih gozdov, ki so prava značilnost našega prostora. Bukovja nam predvsem v oktobru pričarajo čudovit spektakel obarvanja krošenj v oranžnorjave odtenke. Med sprehodom po gozdu pa je vredno nameniti pozornost tudi nekaterim značilnim vrstam tega okolja.

NAVADNA BUKEV (*Fagus sylvatica*)

Od sivih, golih vej pozimi, prek nežne zelenine listja spomladi, do temno zelenih odtenkov poleti in rumenozelenih jeseni se barvajo krošnje bukev. Veter odnaša rjave, mrtve liste, krog se sklene. Barvila v listih niso le zelena (klorofili), ta prek leta sicer prevladujejo, so tudi rumena in oranžna (karotenoidi). Ko proti jeseni klorofili razpadajo, se pokažejo prej prikrita barvila. Hladne jesenske noči in topli dnevi pripomorejo k intenzivnejšim barvam, od zelenorumenih prek rumenih do oranžnih odtenkov se barvajo krošnje, le rdeče barve niso nikoli. Dež pomaga glivam in bakterijam, da listi prehitro postanejo rjavi, mrtvi. Tudi od sosledja razporeditve padavin in nihanj temperatur od pomladi do jeseni je odvisno, kako lepi bodo jesenski gozdovi in kako dolgo jih bomo občudovali. Le kakšen vpliv bo imel letošnji množični napad bukovega rilčkarja skakača (*Rhynchaenus fagi*) na običajno jesensko paletu barv? Še dobro, da so v gozdovih tudi javorji, češnje in druga drevesa, ki k jesenski barvni paleti dodajo svoj prispevek.

Besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Sara Cernich**

PINOŽA (*Fringilla montifringilla*)

Čeprav to prebivalko severnih gozdov pri nas poleti le stežka srečamo, nam jeseni in pozimi pinože lahko pripravijo pravi spektakel. Ob obilnem obrodu bukovega žira se namreč s ciljem, da si poiščejo hrano, zberejo v ogromno jato, ki na pogled spominja na oblak ali celo reko ptic. Že tako čudovito opazovanje pa lahko popestrijo tudi sokoli selci (*Falco peregrinus*), skobci (*Accipiter nisus*), kanje (*Buteo buteo*) in druge ujede, ki se zaradi obilja plena vedno zadržujejo kje v bližini. Pinože pri nas ostanejo vse do pomladi in se tako kot druge vrste ščinkavcev hranijo z različnimi semeni. Pogosto jih lahko najdemo na njivah, občasno pa pridejo tudi na ptičje krmilnice. Od sorodnih ščinkavcev (*Fringilla coelebs*) jih z lahkoto ločimo po beli trtici.

Besedilo: **Ruj Mihelič**, foto: **Tomaž Mihelič**

KORALASTI BRADOVEC (*Hericium coralloides*)

Gre za značilno vrsto staroraslih bukovih gozdov pragozdnega tipa. Do 30 cm veliki trosnjaki se pojavljajo na padlih deblih, debelejših vejah in sušicah odmrlih dreves, le redko tudi na odmirajočih drevesih, včasih celo v mestnih parkih. Trosnjak je gost belo rumen grm, ki sestoji iz številnih gosto raščenenih vej, iz katerih visijo do 1 cm dolge iglice, ki so razporejene kot bodice ali zobci pri glavniku. Najpogosteje uspeva na navadni bukvi (*Fagus sylvatica*), redkeje tudi na hrastih in jesenih. Trosnjaki se pojavljajo od avgusta do oktobra. Ta sicer medicinsko zanimiva vrsta glive je v Sloveniji zavarovana. Zaradi izginjanja primernih rastišč je predvidena tudi za uvrstitev na globalni rdeči seznam gliv.

Besedilo in foto: **Luka Šparl**

NAVADNA CIKLAMA (*Cyclamen purpurascens*)

Prijeten vonj, ki ga zaznamo stopajoč skozi gozd, nam izda, da v bližini cvetijo ciklame, korčki, soldatki in še kako ime najdemo v ljudskem jeziku. Znanilke jeseni, čeprav najdemo prve cvetove že junija. Posamezni kismasti cvetovi, lahko v kar obsežnih kupčkih, a tudi posamič, segajo nad zimzelene, dolgopecljate srčaste liste, zgoraj navadno posute s srebrnimi pegami, ki tvorijo zanimive vzorce. Ciklama je v Sloveniji pogosta, saj uspeva v gozdovih na karbonatni podlagi. Zavarovana vrsta je, zato si lahko nabereimo le droben šopek. A raje uživajmo v njenem vonju kar tam, kjer raste, domov pa si jo odnesimo na fotografijah. Navsezadnje je cela rastlina strupena. In še vprašanje: a veste, zakaj rečejo ciklamam ponekod soldatki? Malo pobrskajte po spletu, pa boste našli odgovor.

Besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

BELOHRBTI DETEL (*Dendrocopos leucotos*)

Ko se bomo potikali po gorskih bukovih gozdovih, predvsem tistih z večjo količino odmrlega drevja, bomo pozorni na morebitne skoraj povsem »obrite« bukove sušice tanjših do srednjih premerov. Velika verjetnost je, da jih je med iskanjem hrane obiskal belohrbti detel. Ta redka in ogrožena vrsta detla na stoječih bukovih sušicah pušča značilne znake: drevesu najprej popolnoma odstrani lubje, nato površinsko plast lesa drobno in enakomerno okleše. Posledično se na takih sušicah ustvarijo večje zaplate svetlega lesa, ki so dobro vidne tudi na daljavo (kot na fotografiji levo). Na tleh običajno ostanejo sveži lesni odkruški dolžine 3–4 cm; podobne odkruške pušča tudi črna žolna (*Dryocopus martius*), njeni pa so daljši, približno 5–7 cm. Iz tujine je znano, da so izolirane populacije belohrbtega detla ostale dolgo neodkrite, dokler niso izurjeni ornitologi namenili pozornosti takšnim znakom.

Besedilo in foto: **Domen Stanič**

ČRNEČA VELEZRAŠČENKA (*Meripilus giganteus*)

Vpadljivi trosnjaki te razkrojevalke so enoletni, veliki in pahljačasti. Manjši klobučki, ki so nameščeni eden nad drugim, izraščajo iz iste osnove ali zelo kratkega beta. Na površini okrastrjavega klobuka potekajo radialne koncentrične linije. Luknjičasta trosovnica je v mladosti bela, na dotik in ob sušenju temni. Trosnjaki se pojavljajo na zakopanih koreninah in na območju koreničnika odraslih navadnih bukev (*Fagus sylvatica*), v nekoliko manjši meri tudi hrastov. Pogosto jih lahko opazimo zunaj gozda, npr. na starih bukvah v parkih. Gliva razkrajja predvsem jedrovino in povzroča belo trohnobo lesa. Trosnjaki so veliki do 30 cm in se lahko razraščajo več metrov naokrog. Pojavljajo se od sredine avgusta do konca oktobra.

Besedilo in foto: **Luka Šparl**

RAZISKOVALNA ŠKATLA - GOZD

// Katja Krivec

Za raziskovanje po gozdu si lahko izdeláš čisto svojo RAZISKOVALNO ŠKATLO - GOZD.

Potrebuješ:

- prazno jajčno škatlo,
- vodene barve,
- čopiče in lonček za vodo,
- škarje in lepilo,
- priloženo predlogo s sličicami, ki jo izrežeš iz revije Svet ptic.

Izdelava in uporaba raziskovalne škatle:

1.

Najprej s prazne jajčne škatle odstrani nalepko in škatlo po svojih željah pobarvaš ter polepšaš z vodenimi barvami.

Potrebni material za ustvarjanje raziskovalne škatle - gozd

Barvanje jajčne škatle z vodenimi barvami

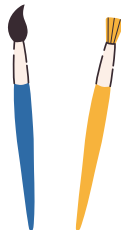
2.
Iz revije Svet ptic izrežeš priloženo predlogo s sličicami gozdnih stvari in predlogo nalepiš pod pokrov prazne jajčne škatle.

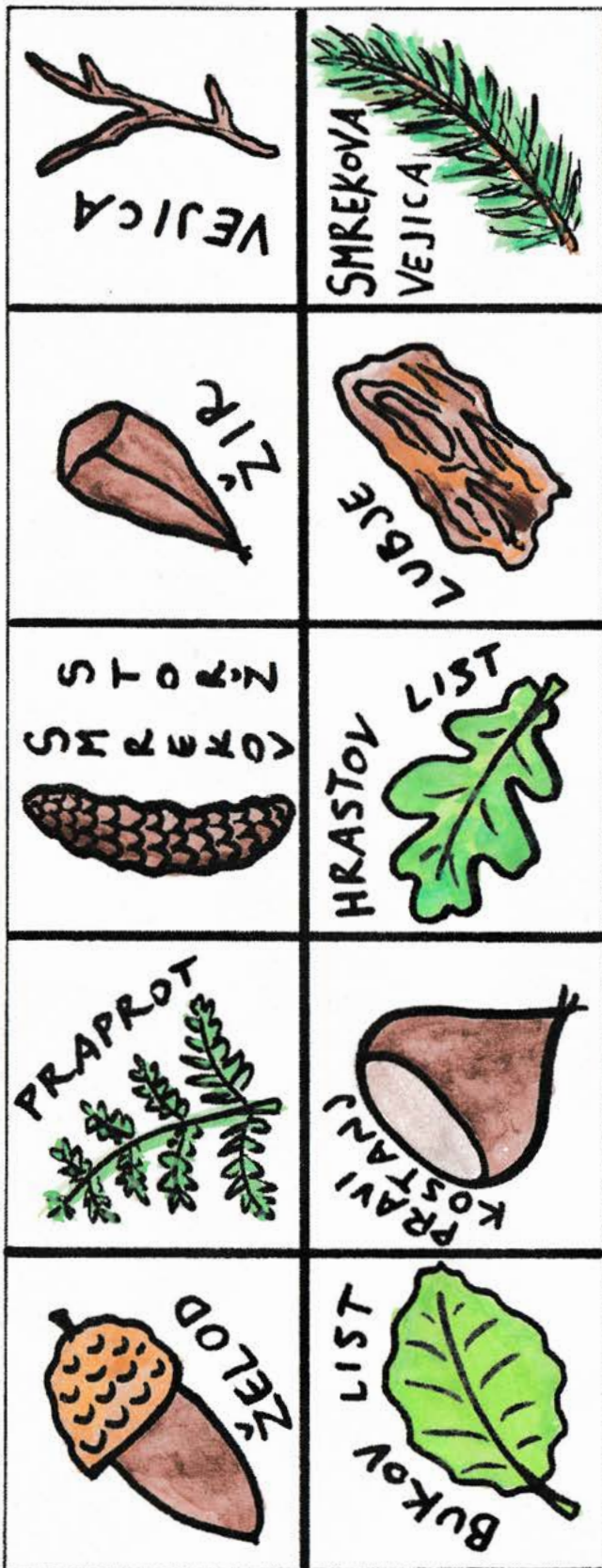
3.
Primerno se oblečeš in obuješ, vzameš svojo RAZISKOVALNO ŠKATLO – GOZD in se odpraviš v gozd.

4.
V gozdu poskušaš poiskati vse stvari, ki so naslikane na predlogi. Najdene stvari varno shraniš v prostorčke v svoji raziskovalni škatli.

Sličica za nalepit v raziskovalno škatlo

SKUPAJ
S STARŠI,
STARIMI
STARŠI, BRATCI
IN SESTRICAMI
POJDITE V GOZD,
RAZISKUJTE IN
SE UČITE O
NARAVI!

Raziskovanje in učenje po gozdu z RAZISKOVALNO ŠKATLO – GOZD

MOJA SREČANJA V OBALNIH MOKRIŠČIH

ČOPASTA ČAPLJA (*Ardeola ralloides*) →

Jutranje srečanje na makadamski poti v Škocjanskem zatoku. Obe obstali...

MALA BELA ČAPLJA (*Egretta garzetta*) →→

V prelestnem blišču svatovske oprave med osočnikom (*Salicornia europaea*).

VELIKA ŠKURHA (*Numenius arquata*) ↓

Na školjčiču iz oči v oči.

*Spoštljivo v naravo in če ti uspe,
naredi dobro fotografijo.*

DUŠA VADNJAL

O FOTOGRAFU: Vse se je začelo pred približno dvajsetimi leti z opazovanjem ptic, žuželk, plazilcev in drugega življa na vrtu družinske hiše v mirnejšem naselju v Kopru. Opazovanje se je razširilo še na okolico; sprva sem na sprehode hodila sama, nato v družbi mojih zlatih kužkov. Ob sprehajanju me je vedno bolj privlačila misel, da bi ta srečanja tudi zapisala. Ker slika marsikaj pove in trajno ohrani trenutek srečanja, sem se odločila za fotografiranje. Tako se je začelo in še traja.

OPREMA: fotoaparati Canon 7D Mark II, objektiv: Sigma 150 mm f 2/8, Canon 300 mm, f 4 L, Canon 500 mm f 4 L, Canon 800 mm f 5.6 L

foto: Bojan Škerjanc

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS OKTOBER – DECEMBER 2024

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si in na FB-strani www.facebook.com/pticeDOPPS najkasneje na dan dogodka.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

PREDAVANJA

SRE
9
OKT
**SODOBNE RAZISKAVE
DIVJEGA PETELINA,
BELKE IN VELIKE
UHARICE S POMOČJO
TELEMETRIJE**

 Tomaž Mihelič

**Fakulteta za naravoslovje in
matematiko,**
Koroška c. 160, 2000 Maribor
(izbor predavalnice bo
objavljen naknadno na
spletni strani)

 ob 18.00

 Za uspešno aplikativno varstvo vrst potrebujemo močne argumente. Študij uporabe habitata je po klasičnih metodah pogosto omejen in ravno tu se kaže izjemen pomen telemetrije. O njenem pomenu v varstveni ornitologiji, spoznanjih, težavah in radostih boste lahko slišali na predavanju iz prve roke.

ČET
28
NOV
**NA SELITVI Z BELIMI
ŠTORKLJAMI**

 Anja Cigan

**Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota**
(Zvezna ulica 10,
9000 Murska Sobota)

 ob 17.00

 Bela štoklja je zagotovo ena izmed najbolj poznanih vrst ptic v Sloveniji. Ljudje jo povezujemo z rojstvom otrok in prihodom pomladi. Je tudi simbol severovzhodne Slovenije. Le malokdo pa se zaveda, na kakšno izjemno popotovanje se vsako leto odpravijo črno-bele pernate prebivalke odprte kulturne krajine. Spoznali bomo zanimivosti selitve belih štokelj, njihove navade na selitvi ter se skupaj z desetimi mladimi slovenskimi belimi štokljami odpravili na njihovo prvo veliko potovanje.

OKTOBER						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
		1	2	3	4	5
						
7	8		10	11	12	13
14	15		17	18		20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

DIVJI PETELIN (*Tetrao urogallus*)

ilustracija: [Mike Langman \(rspb-images.com\)](https://www.rspb-images.com)

NOVEMBER						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
				1	2	3
						
4	5		7	8	9	10
11	12		14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	
						

DECEMBER						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
						1
						
2	3		5	6	7	8
9	10		12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

SRE
6
NOV
SOKOLI

 Dejan Bordjan

**Fakulteta za naravoslovje in
matematiko,**
Koroška c. 160, 2000 Maribor
(izbor predavalnice bo
objavljen naknadno na
spletni strani)

 ob 18.00

 Hitre in elegantne lovce našega neba občudujemo že od nekdaj. Sokole smo tradicionalno vedno šteli med ujede, danes pa... Med predavanjem bomo poskusili odgovoriti na vprašanja: komu so sorodni, katere vrste se pojavljajo pri nas in kakšne posebnosti skrivajo.

SRE
4
DEC
**GNEZDILKE NA
NJIVAH - POSEBEN
NARAVOVARSTVENI
IZZIV V KMETIJSKI
KRAJINI**

 Blaž Blažič

**Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota**
(Zvezna ulica 10,
9000 Murska Sobota)

 ob 17.00

 Populacije ptic kmetijske krajine v Evropi so od leta 1980 upadle za okoli 60 %. Vzrokov za tako velik upad je več, delno pa ga vsekakor lahko povežemo tudi s spremembami kmetijskih praks na ornih zemljiščih. Ta namreč postajajo vse bolj intenzivna in čedalje večja, s čimer se v krajini povečuje delež homogenega ter za ptice neprimernega življenjskega prostora. Na predavanju bomo spoznali vrste, ki jih kmetijske prakse na njivah najbolj prizadenejo, ter načine in naša prizadevanja za njihovo varstvo.

SOKOL SELEC
(*Falco peregrinus*)

ilustracija: [Mike Langman \(rspb-images.com\)](https://www.rspb-images.com)

SRE

4

DEC

DELAVNICA IZDELOVANJA PTIČJIH KRMILNIC

Eva Horvat (obvezne prijave na eva.horvat3@gmail.com)

Fakulteta za naravoslovje in matematiko,

Koroška c. 160, 2000 Maribor (izbor predavalnice bo objavljen naknadno na spletni strani)

ob 18.00

Zima je običajno obdobje, ko ptice nimajo enakega dostopa do hrane kot v preostalem delu leta, zato jim navadno pomagamo z nastavljanjem krme v ptičje krmilnice. Na delavnici si bo lahko vsak izdelal svojo ptičjo krmilnico, ki jo lahko uporabi zase ali pa jo ob prihajajočih božičnih praznikih komu podari.

VELIKI DETEL
(*Dendrocopos major*) na krmilnici
ilustracija: Chris Shields (rspb-images.com)

KODEKS slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- ▶ pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- ▶ pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ▶ ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- ▶ bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- ▶ vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- ▶ sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

IZLETI OB EVROPSKEM DNEVU OPAZOVANJA PTIC 2024

Evropski dan opazovanja ptic je največji vsakoletni dogodek partnerstva BirdLife in tudi letos smo združili moči in pripravili nekaj lokalnih dogodkov. Namen teh je opazovanje ptic selivk in ozaveščanje o pomenu ohranjanja habitatov, ki jih te potrebujejo na svoji dolgi poti v južne kraje.

SOB

5

OKT

Tilen Basle

zbor pri opazovalnem stolpu pri Račkih ribnikih

od 8.30 do 11.00

Rački ribniki v jesenskem času gostijo številne ptice selivke, predvsem številne vrste rac. Izlet je dobra priložnost za spoznavanje le teh, s pomočjo ornitologov pa si jih boste lahko tudi dobro ogledali. Z nekaj sreče bomo lahko opazovali tudi kakšno redkejšo vrsto, kot npr. belorepca ali ribjega orla.

SOB

5

OKT

Bojana Lipej (dodatne informacije in prijave na bojana.lipej@dopps.si ali na tel. št.: 051/680-442)

Center za obiskovalce Naravni rezervat Škocjanski zatok
(Sermin 50, 6000 Koper)

od 10.00 do 13.00

Evropski dan opazovanja ptic bomo v NR Škocjanski zatok obeležili z organizacijo ene opazovalne točke med 10. in 13. uro. Dogodek sofinancira Mestna občina Koper.

REPNIK (*Linaria cannabina*)
ilustracija: Mike Langman (rspb-images.com)

SOB

5

OKT

IZLET NA LJUBLJANSKO BARJE

Mitja Denac (informacije in prijave na 041 243 920 ali mitja.denac@gmail.com)

parkirišče za lžanske toplice (točna lokacija s koordinatami bo pravočasno posredovana vsem prijavljenim)

od 8.30 do 12.00

Ljubljansko barje je zaradi svoje prirodne lokacije med slovenskimi ornitologi zelo priljubljeno. Letos bomo za evropski dan opazovanja ptic ponovno raziskovali okolico lga, vzdolž potočka Podvin v smeri proti Grmezu. V mejicah ob lžici bomo morda opazili kakšno zanimivo pevko, ki se je tam ustavila na selitvi, budno pa bomo oprezali tudi za vodnimi pticami in ujedami.

NED

6

OKT

OPAZOVANJE PTIC NA GAJŠEVSKEM JEZERU

Robert Šiško (informacije in prijave na 040 212 631 ali robert.sisko.or@gmail.com)

Gajševsko jezero, Ljutomer

ob 9.00

Ob Evropskem dnevu opazovanja ptic se bomo sprehodili okoli Gajševskega jezera, kjer bomo ob prvih vodnih selivkah s severa (raca žličarica, siva gos, konopnica...) spoznavali tudi druge ptice kmetijske krajine (veliki srakoper, brinovka, repnik ...) in gozdne ptice (brglez, šoja ...). Priporočljiva je primerna terenska obutev in obleka, daljnogled in priročnik za določanje ptic.

NED

6

OKT

Tilen Basle

Pri Akvarij-terariju Maribor
(ulica heroja Staneta 19, 2000 Maribor)

ob 8.30

Med sprehodom po Mestnem parku Maribor bomo opazovali ptice, ki jih srečamo v urbanem mestnem okolju in nekaj spregovorili o selitvi ptic. Izvedbo izleta sofinancira Mestna občina Maribor.

PRITLIKAVI KORMORAN
(*Microcarbo pygmaeus*)
foto: Duša Vadnjal

AKCIJE

SOB
12
OKT

ČIŠČENJE ZARASTI NA OTOKIH PTUJSKEGA JEZERA

Tilen Basle (obvezne prijave na 051 636 224 ali tilen.basle@dopps.si)

Ptujsko jezero (pri Ranci na levem bregu)

od 9.00 do 15.00

S prostovoljno delovno akcijo bomo tudi to jesen gnezditvene otoke na Ptujskem jezeru očistili zarasti in tako pticam prihodnjo pomlad omogočili gnezdenje. Za udeležbo potrebujete le dobro voljo, primerno opremo (delovno obleko, škornje, rokavice) in kakšen kos orodja (grablje, vile, motike, mačete). Za pijačo in toplo malico bo poskrbljeno.

SOB 19 OKT PTIČARIJADA

Pomurje

med 5.00 in 15.00

Letošnja Ptičarijada bo potekala na območju občine Lendava v organizaciji Pomurske sekcije. Prijave na dogodek zbiramo do 12. oktobra na naslov: aleksander.kozina@dopps.si ali na telefonsko številko 040 507 767.

SOB 2 NOV ČIŠČENJE GNEZDILNIC V MESTNEM PARKU MARIBOR

Tilen Basle (obvezne prijave na 051 636 224 ali tilen.basle@dopps.si)

Pri Akvarij-terariju Maribor (ulica heroja Staneta 19, 2000 Maribor)

ob 9.00

Pregledali in očistili bomo gnezdilnice, ki so nameščene v mestnem parku Maribor ter jih tako pripravili za novo gnezditveno sezono. Poškodovane bomo sneli in zamenjali z novimi.

NAVADNA ČIGRA
(*Sterna bergii*)

ilustracija: **Mike Langman** (rspb-images.com)

foto: Jure Novak

Naročite se na naše e-novice

S prijavo na e-novice boste po elektronski pošti redno obveščeni o aktualnih društvenih novicah, dogodkih in možnostih, da se nam pridružite pri koristnem in zanimivem načinu preživljanja prostega časa ali pri naših prizadevanjih za ohranjanje narave. Na e-novice se lahko naročite na povezavi <https://www.ptice.si/enovice>.

IZLETI

NED 3 NOV REKA PESNICA IN JEZERO KOMARNIK

Robert Šiško (informacije in prijave na 040 212 631 ali robert.sisko.or@gmail.com)

točna lokacija ob prijavi na izlet

od 9.00 do 11.00

Pot do jezera Komarnik nas bo peljala ob reki Pesnici. Komarnik je znan kot gnezdilno območje za mnoge vodne ptice, med njimi je nekaj zelo redkih vrst v Sloveniji. Obenem je tudi izredno zanimiva lokacija za ptice selivke. Komarnik je jezero z zelo zanimivo zgodovino, ki sega še v konec 16. stoletja. Na severovzhodu pa ga obdaja gozd Črni les, ki ima s svojimi številnimi rimskimi gomilami poseben čar. Jezero Komarnik in Črni les skupaj z okoliškimi travniki tvorita naravno vrednoto državnega pomena. Več informacij pa seveda v živo, od vodnika.

SOB 16 NOV RIBNIK VRBJE PRI ŽALCU

Tilen Basle

pri Ponirkovem centru (Vrbje 82, 3310 Žalec)

ob 9.00

Ribnik je osrednji del zanimivega zavarovanega območja južno od Žalca. Zavarovan je kot krajinski park, tu pa je bilo do zdaj opaženih že prek 170 različnih vrst ptic. V jesenskem in spomladanskem obdobju lahko opazujemo različne vodne in kopenske selivke. Sprehodili se bomo po učni poti ob ribniku in spoznali tako stalne vrste kot selivke.

SIVA PASTIRICA (*Motacilla cinerea*)

ilustracija: **Mike Langman** (rspb-images.com)

PLAVČEK
(*Cyanistes caeruleus*)

ilustracija:
Mike Langman
(rspb-images.com)

SOB

9

NOV

ČIŠČENJE GNEZDILNIC OB RIBNIKU VRBJE PRI ŽALCU

Eva Horvat (obvezne prijave
na eva.horvat3@gmail.com)

pri Ponirkovem centru
(Vrbje 82, 3310 Žalec)

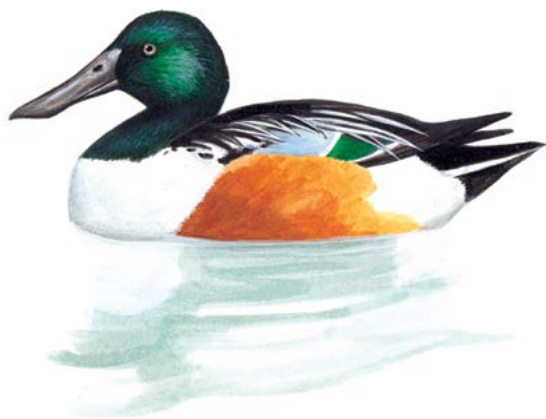
ob 9.00

Pregledali in očistili bomo gnezdilnice, ki so nameščene okoli ribnika Vrbje ter jih tako pripravili za novo gnezditveno sezono. Poškodovane bomo sneli in zamenjali z novimi.

ŽLIČARICA (*Spatula clypeata*)

ilustracija: Jan Hošek

NED

1

DEC

TRADICIONALNI IZLET NA PTUJSKO JEZERO

Tilen Basle (informacije in
prijave na 051 636 224)

**na desnem bregu reke Drave
ob mostu za pešce v Ptuj**

ob 9.00

Vabljeni na tradicionalni izlet na Ptujsko jezero, ki ga vsako leto organiziramo prvo nedeljo v decembru. Običajno je to že primeren čas za opazovanje zimskih gostov. Od izhodišča ob mostu za pešce se bomo sprehodili do ornitološke opazovalnice in nazaj. Izlet je lahko tudi odlična priprava na januarsko štetje vodnih ptic.

Včlani se v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) aktiven(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4 × letno) in po želji strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus*.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2,
1000 Ljubljana,
GSM: 041 712 796 (pisarna)

dopps@dopps.si
www.ptice.si

foto: Jure Novak

SPOPADANJE S POPLAVAMI: PROTI NARAVI ALI Z NJO?

// Urška Koce

Mengeš – pogled proti Ljubljani med poplavo avgusta 2023. Velik del naselja je zgrajen na poplavni ravnici Pšate, saj so bile z izgradnjo razbremenilnega kanala po 2. svetovni vojni odpravljene vsakoletne povodnji, občasne poplave manjšega obsega pa lokalne skupnosti niso odvrnile od intenzivne pozidave območja. Obstoječa protipoplavna infrastruktura v zdajšnjih podnebnih razmerah naselja žal ne varuje več.

foto: Luka Urbanija

Spojmom poplave označujemo razlivanje velike količine vode prek običajnih meja, še posebej prek površin, ki so praviloma suhe. Poplave so zelo kompleksen pojav, saj na njihov razvoj poleg padavin pomembno vplivajo številni dejavniki: geološke razmere na območju, relief, raba in poselitev prostora, narava vegetacijskega pokrova, podnebne značilnosti in drugi krajevni dejavniki. Težave, s katerimi se spopadamo ob poplavah, pa so predvsem posledica dejstva, da smo večini rek njihove »običajne« meje določili kar ljudje sami, brez upoštevanja naravnih zakonitosti oz. naravne rečne dinamike (o dinamiki in biodiverziteti naravnih rek sem pisala v reviji Svet ptic, letnik 27, št. 3). Struge smo preoblikovali na način, ki naj bi najbolj ustrezal našim interesom v prostoru – po-

selitvi, kmetijstvu, industriji in javni infrastrukturi. Pretekle regulacije, ki so jih zasnovali inženirji gradbeništva, so marsikje vsaj lokalno in začasno odpravile razlivanje vode tam, kjer je nismo želeli, zaradi česar smo dobili lažni občutek, da so ta območja zaščitena pred poplavami in tako povsem na voljo uresničevanju naših interesov. A voda vedno najde svojo pot, škoda pa se vse bolj povečuje tudi zaradi učinkov podnebnih sprememb, čemur smo priča tudi v Sloveniji.

REŠITVE, KI JIH PONUJA DRŽAVA...

Katastrofalne poplave, ki so lani prizdele skoraj tretjino Slovenije, nekoliko bolj krajevno pa so se ponovile tudi letos, so nam na področju prilaganja na podnebne spremembe podelile oceno nezadostno. Ta »cvek« država namerava popraviti s paketom t.i. »sistemsko povezanih ukrepov celovitega urejanja voda«, v katere bo v naslednjih petih letih vloženi skupno okoli 2,5 milijarde € javnih sredstev.

...KO SE MUDI...

Takoj po poplavah je bil sprejet interventni zakon, ki je omogočil najnujnejše ukrepe za zaščito ljudi in njihovega premoženja brez dolgotrajnih postopkov, ki bi sicer vključevali tudi presoje za naravo in okolje. Nujni ukrepi na vodotokih so se izvajali do konca junija 2024, država je vanje vložila 172 milijonov €. V tem času smo lahko opazovali množico različnih in med seboj nepovezanih posegov, ki naj bi prispevali predvsem k zagotavljanju pretočnosti vodotokov in stabilizaciji strug, s tem pa k čim

Interventni ukrepi po lanskih poplavah, ki naj bi bili namenjeni zgolj najbolj nujni zaščiti ljudi in njihovega premoženja, so marsikje potekali tudi v popolnoma naravnem okolju.

foto: arhiv Balkan River Defence

hitrejšemu odvajanju vode iz prizadetih območij (vprašanje kam – na druga ranljiva območja?) in omejevanju erozije. Direkcija za vode je za seznanjanje javnosti v zvezi z nujnimi deli pripravila spletni pregledovalnik delovišč na vodotokih, kjer smo lahko spremljali napredek njihovega dela. Kako se je vse to pokazalo na terenu, pa je evidentirala skupina Balkan River Defence, ki je izdelala spletni obrazec za poročanje s terena in v galeriji tudi slikovito predstavila to, kar abstraktno prikazuje državni zemljevid. Žal se je izkazalo, da je bila opravljena množica grobih, za rečne ekosisteme uničujočih in marsikje tudi neupravičenih posegov. Priča smo bili velikopoteznemu odstranjevanju obrežne vegetacije, utrjevanju brežin s kamnometi, odvažanju sedimentov in plavja in podobno. Da je šlo v intervencijskem zanosu tudi predaleč, je javno priznal celo minister za naravne vire in prostor in obljubil, da bodo dolgoročnejsi ukrepi obnove bolj premišljeni in zasnovani z upoštevanjem narave in z vključevanjem različnih strok.

...IN V PRIČAKOVANJU PRIHODNIH UJM

Maja letos je bil nato sprejet petletni sanacijski načrt, v katerem so predvideni ukrepi obnove vodne infrastrukture (prečne pregrade, kanali, obrežna zavarovanja, visokovodni nasipi...), ki je bila zgrajena za zaščito pred poplavami, a je bila v lanski ujmi, ko si je voda z gromozansko silo utirala pot, poškodovana. Gre torej za vračanje vodotokov v nekakšno stanje pred lanskimi poplavami, za kar je predvidene kar 1,36 milijarde €. Drugi prevladujoči del svežnja sistemsko povezanih ukrepov celostnega urejanja voda pa so projekti dolgoročnega zmanjševanja poplavne ogroženosti, ki so del Načrta zmanjševanja poplavne ogroženosti (NZPO). To je strateški načrt, ki se obnavlja na pet let in ga države članice EU pripravijo kot obveznost, ki izhaja iz Poplavne direktive (2007/60/EC). V NZPO 2022–2027, vrednem 1 milijardo €, je opredeljenih 20 vrst ukrepov, ki so razvrščeni po prioritetah, najvišjo prioriteto (in največji kos pogače) pa si po mnenju sodelujočih strokovnjakov zasluži načrtovanje in gradnja gradbenih protipoplavnih ukrepov. Del tega načrta so denimo aktualni projekti za zmanjševanje poplavne ogroženosti v Spodnji Savinjski dolini, v Poljanski in Selški dolini, na Gradaščici, v porečju Kamniške Bistrice... celoten seznam pa šteje nekaj čez 400 projektov, ki so v različnih fazah načrtovanja oz. izvajanja. Vsi ti projekti morajo skozi redne postopke umeščanja v prostor in so zato tudi predmet presoje vplivov na okolje in naravo, pri čemer pa manjka presoja kumulativnih učinkov vseh posegov. Poleg omenjenih dveh strateških načrtov pa bo država finančno izdatnejše kot doslej, konkretno s 40 milijoni € letno, podprla tudi program rednega vzdrževanja vodotokov, ki ga pripravljajo in izvajajo koncesionarji (podjetja, ki imajo z državo sklenjeno večletno pogodbo o uresničevanju programa na posameznih porečjih).

V zadnjem letu so kamnometi na mnogih rekah rasli kot gobe po dežju. Izpodrinili so naravno zaščito brežin, ki jo zagotavlja obrežna vegetacija. Reka brez obrežne vegetacije je bolj izpostavljena pregrevanju in obremenjevanju z najrazličnejšimi snovmi iz okolja, golo kamnito-betonsko obrežje pa ne podpira življenja. Zaradi hitrega odtekanja vode se poveča poplavna ogroženost dolvodno.

foto: arhiv Balkan River Defence

Regulirana reka Pesnica – brez meandrov, obrežne vegetacije, tolmunov in brzic, ki omogočajo pestrost življenja ter obenem zadržujejo dragoceno vodo, pokrajino preči kot avtocesta, po kateri voda drvi brez omejitve hitrosti. Če bi ji odmerili nekaj več prostora in dopustili naravne procese, bi kmalu postala oaza življenja v tej osiromašeni kmetijski krajini, njen upočasnjeni tok pa bi manj ogrožal dolvodna območja.

foto: arhiv Balkan River Defence

Niz prečnih pregrad v strugi, ki so namenjene upočasnjevanju toka, je eden od pogosto uporabljenih gradbenih protipoplavnih ukrepov. Čeprav je Kamniška Bistrica pregrajena po dolgem in počez, se naselja, zgrajena v njeni nekdanji strugi, poplavam ne morejo zares izogniti. Vsaka pregrada, višja od 40 cm, pa predstavlja neprehodno oviro za vodne organizme.

foto: arhiv Balkan River Defence

V okviru projekta »Zagovorniki okolja – Narava za podnebje«, v partnerstvu s PIC – Pravnim centrom za varstvo človekovih pravic in okolja spodbujamo uveljavitev na naravi temelječih rešitev na področju prilagajanja na podnebne spremembe v Sloveniji, zlasti na področju upravljanja voda in gozdov. Projekt financirata Eko sklad in Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo s sredstvi Sklada za podnebne spremembe. Za vsebino tega prispevka je odgovorna izključno avtorica prispevka in ne odraža nujno stališč Ministrstva za okolje, podnebje in energijo ali Eko sklada j.s.

RDEČA NIT ZAŠČITE PRED POPLAVAMI: INŽENIRSKO-GRADBENIŠKI PRISTOP

Glede na trpko izkušnjo lanske ujme in na napovedi podnebnih modelov, ki nam obetajo verjetno še večje preizkušnje, bi nas morali načrtovani sistemski ukrepi in izdatna javna (tudi evropska) sredstva, namenjena za njihovo uresničevanje, pomiriti. A smo do njih lahko tudi upravičeno nezaupljivi. Podrobnejši vpogled v vse te načrte nam razkrije, da načrtovana zaščita pred poplavami v svojem bistvu še vedno sledi inženirsko-gradbeni paradigmi, ki temelji na poskusih obvladovanja naravnih procesov s pomočjo tehničnih rešitev. Tradicionalno je to področje pri nas prepuščeno eni sami (vodarski) stroki, danes povečini organizirani v pridobitna podjetja, ki tekmujejo za javna sredstva, namenjena uresničevanju zgoraj opisanih načrtov in projektov. Gre za inženirsko-gradbena podjetja, ki te ukrepe projektirajo, izvajajo na terenu ali oboje.

V katalogih inženirsko-gradbenih rešitev bomo našli raznolike ukrepe, ki so v grobem namenjeni bodisi čim hitrejšemu odvajanju, bodisi zadrževanju vode, vendar v principu brez sodelovanja z naravnimi procesi. Tipični posegi in objekti, ki jih bomo opazili na terenu, so: odstranjevanje obrežne vegetacije, plavja in sedimentov, oblikovanje trapezoidnega profila struge, uravnavanje struge, stabilizacija struge in brežin s kamnometi in betonskimi zidovi, izgradnja prečnih pregrad v strugi ter izgradnja večjih objektov, kot so suhi in mokri zadrževalniki, razbremenilni kanali in visokovodni nasipi.

Reka Piava ima v sicer gosto poseljeni in kmetijsko intenzivno obdelani Padski nižini še vedno dovolj prostora, da si sama utira pot, ne da bi pri tem povzročala preglavice ljudem. Nasprotno, njena naravna struga okoliškim prebivalcem omogoča sprostitve, bogate doživljajske izkušnje in tudi kakšen okusen zalogaj. Takšen neokrnjeni rečni ekosistem z bogato biodiverzitetu deluje tudi kot naravna čistilna naprava.

foto: **Urška Koce**

Kljub temu, da danes vse bolj prepoznavamo potrebo po usklajenem upravljanju voda v celotnem porečju, pa so, pogosto zaradi pritiskov posameznih občin, pomanjkanja interesa za medobčinsko sodelovanje in tudi visokih stroškov pridobivanja vhodnih podatkov na ravni porečij (npr. hidrološko-hidravlične študije) ti ukrepi še vedno največkrat načrtovani in izvedeni lokalno, brez pravega upoštevanja vplivov na gorvodna in dolvodna območja.

Lokalno prebivalstvo v snovanje inženirsko-gradbenih rešitev praviloma ni vključeno, in če je z njimi seznanjeno, je to največkrat šele v zadnjih fazah pred izvedbo projekta, ko nanje tako rekoč ne more več vplivati. Tudi če se del prebivalstva nad ponujenimi rešitvami ne navdušuje, jih naposled zaradi »javnega interesa« mora sprejeti.

Gre torej za grobe, nemalokrat tudi megalomanske posege, ki močno spreminjajo in poškodujejo naravo rek in potokov, a jih družba znova in znova sprejme iz strahu pred vnovičnimi katastrofami. A Slovenci smo občutljivi za uničevanje okolja in narave, zlasti v okolici svojih bivališč. Tako v zadnjem času vznika vse več organiziranih civilnih iniciativ, ki takšen pristop k zaščiti pred poplavami, ki zanemarja okoljske cilje upravljanja, zavračajo in svoje upe polagajo v alternativne, z naravo in lokalnim prebivalstvom bolj usklajene rešitve.

UPANJE ZA NARAVO IN LJUDI: NA NARAVI TEMELJEČE REŠITVE

Temu ustreza koncept t.i. na naravi temelječih rešitev (*ang.* nature-based solutions, NBS), s katerim pa se pri nas šele sramežljivo spogledujemo. Junija letos je v organizaciji Direkcije za vode v Ljubljani potekal prvi nacionalni posvet, ki je bil posvečen na naravi temelječim rešitvam za

zmanjševanje poplavne ogroženosti, na katerem se je ob tej tematici prvič srečala strokovna javnost s področja upravljanja voda, ohranjanja narave in prostorskega načrtovanja. Direkcija v sodelovanju z različnimi strokami pripravlja tudi tehnične smernice za vključevanje NBS v projekte za zmanjševanje poplavne ogroženosti.

Ob tej priložnosti je treba pojasniti, da vodarska stroka že dalj časa pozna t.i. sonaravne ureditve in jih občasno tudi vključuje v projekte zmanjševanja poplavne ogroženosti. Te pa ne izpolnjujejo kriterijev na naravi temelječih rešitev, zato je pomembno, da teh dveh pristopov ne enačimo. Sonaravne ureditve so prilagoditve inženirskih gradbenih ukrepov z uporabo naravnih materialov in vključevanjem elementov narave v grajeno infrastrukturo, medtem ko so na naravi temelječe rešitve povsem svojstven in novejši koncept, ki ga je standardizirala Svetovna zveza za ohranjanje narave (IUCN), kasneje pa ga je privzela tudi Evropska komisija. Slednja jih definira kot rešitve, ki jih navdihuje in podpira narava, so stroškovno učinkovite in hkrati prinašajo okoljske, družbene in ekonomske koristi ter pomagajo pri izgradnji odpornosti. Na naravi temelječe rešitve morajo izboljšati stanje biodiverzitete in podpirati ekosistemske storitve.

Poleg dveh temeljnih meril, da prinašajo koristi za družbo in biodiverziteto, kar je treba tudi dokazati z izmerjenimi parametri, za na naravi temelječe rešitve velja še nekaj drugih predpostavk. Zasnovane so na prostorsko smiselnem območju (npr. na ravni porečja). Za njihovo načrtovanje je značilen izrazito interdisciplinaren pristop (sodelovanje hidrologov,

Zgornja fotografija prikazuje uspešen primer obnove meandrov na več kot kilometer dolgem odseku reke Swindale Beck (Lake District v Angliji), ki je bila v preteklosti uravnana (zasuti kanal je viden na fotografiji). Z odstranitvijo prečnih pregrad in obrežnih zavarovanj so reko ponovno povezali s poplavno ravnico, ob tem pa se je nekoliko dolvodno ponovno samodejno izoblikovala tudi bolj naravna, razvejana struga. Obnova naravnega toka reke je prispevala k izboljšanju kakovosti pitne vode za 2,2 milijonov prebivalcev, zmanjšanju poplavne ogroženosti na dolvodnih območjih in izboljšanju biodiverzitete; med drugim se je na to območje po 150 letih ponovno vrnil atlantski losos (*Salmo salar*). Več o projektu: <https://www.youtube.com/watch?v=fmzjRJUi9UY>.

Foto: arhiv RSPB

gradbenih inženirjev, biologov, agronomov, gozdarjev, prostorskih načrtovalcev...). Lokalne skupnosti (vsi prebivalci, ne zgolj občinske oblasti) so v snovanje rešitev dejavno vključene od vsega začetka in so tudi ključen deležnik pri upravljanju. Na naravi temelječe rešitve upoštevajo načelo solidarnosti med lokalnimi skupnostmi v porečju.

Na naravi temelječe rešitve za zmanjševanje poplavne ogroženosti so v marsičem antipod inženirsko-gradbenemu pristopu, saj namesto rigorozni kontroli naravnih procesov dajejo prednost njihovem delovanju. Ti naravni procesi se v umetno preoblikovani rečni pokrajini ponovno vzpostavijo s povezovanjem rečne struge s poplavnimi ravnici, poplavnimi gozdovi in nekdanjimi stranskimi rokavi, z obnovo naravnih meandrov, z obnovo mokrišč vzdolž pritokov, z odstranjevanjem prečnih in vzdolžnih pregrad v strugi, s ponovno zasaditvijo obrežne vegetacije ipd. Ob velikih povodnjih, kakršna je bila lanska, pa marsikakšno rešitev oblikuje kar narava sama. Velike upe v na naravi temelječe rešitve torej polagamo tudi zato, ker z njimi lahko popravimo napake, ki smo jih v želji, da bi poplave obvladovali, napravili v preteklosti.

Posnetek
renaturacije reke
Swindale Beck

Državni spletni
pregledovalnik

Galerija Balkan
River Defence:

POPIS PTIC **VARDARJA**

// Damijan Denac

Ali je komentar sploh potreben? Takšna je videti naravna struga nižinske reke, ki je človek še ni zmalčil.

foto: **Damijan Denac**

Starejša generacija ima gotovo v spominu legendarno popevko "Od Vardara pa do Triglava", ta hvalospev nekdanji državi, in vsak bo vedel zase, ali ga pusti ravnodušnega ali ne. Triglav večinoma poznamo, Vardarja pa ne. Gremo torej na skrajni jug Severne Makedonije, kjer teče ta veličastna reka. V zadnjih dveh letih sodelujemo v projektu priprave predloga območij Natura 2000

v Severni Makedoniji in predvsem s terenskim delom pomagamo kolegom BirdLife partnerja – Makedonskemu ekološkemu društvu (MES) – pri pripravi tega predloga, tako pomembnega za prihodnost varstva narave v tej mali, a z biodiverzitetno izjemno bogati državi, ki je po velikosti primerljiva s Slovenijo. Morda se boste spomnili tematskega Acrocephalus z egiptovskim jastrebom na naslovnici iz leta 2010 (letnik 31, št. 147), v katerem smo objavili prvi inventar makedonskih IBA-jev, osnovo sedanjega predloga Nature. In prav narisani egiptovski jastreb (*Neophron percnopterus*) po celi fasadi šole naju je z Matjažem Premzlom pričakal po 12 urah vožnje v Demir Kapiji, mestecu, kjer Vardar vstopi v sotesko, preden se dokončno razlije po prostrani nižini. V »železnih vratih«, kar po turško pomeni Demir Kapija, sva imela bazo. Šele kasneje

O takšnih rekah sanjamo v Evropski uniji, ko govorimo o 25.000 kilometrih renaturiranih rekah, kot je ambicija po evropskih strategijah in uredbah.

Matjaž se ne more načuditi stenam s kolonijami breguljk (*Riparia riparia*) in čebelarjev (*Merops apiaster*). Tukaj za to niso potrebni prostovoljci, reka jih ustvarja sama.

foto: **Damijan Denac**

sem izvedel, da je bila tam izmerjena najvišja temperatura v državi 45,7 °C. Med najinim obiskom med 22. in 25.6.2024 sva se ji pošteno približala. Na števcu v avtu, resda na soncu, je kazalo 45 stopinj. Popis ptic Vardarja je bil zadnji v vrsti dvoletnih popisov, sicer s poudarkom na gozdovih in planinah, balkanskem (*Ficedula semitorquata*) in malem muharju (*F. parva*), belohrbtem detlu (*Dendrocopos leucotos*), uhatem škrjancu (*Eremophila alpestris*) in drugih za nas bolj ali manj »eksotičnih vrstah«. Odsek od Gradetsa do Gevgelije, kar je okoli 35 kilometrov, sva popisala v dveh dneh. Po velikosti je Vardar manjši od Drave, a teče hitreje. V rečni loki pa so najpogostejša drevesa platane, ki tam rastejo naravno. Najina metoda je bila spust s čolnom in popisovanje vseh ptic struge ter drugih, beleženje natančne lokacije, vrste in drugih parametrov. Imel sem srečo, da je »mornarski posel« v celoti prevzel Matjaž in se mi v obeh dneh praktično ni bilo treba dotakniti vesla. Kajti s popisovanjem je bilo veliko dela in je bilo tu in tam na meji obvladljivega. Določanje, vrisovanje v karto, pisanje v obrazce, navigiranje, fotografiranje ob navalu ptic je bilo resnično intenzivno. Stene za breguljke (*Riparia riparia*) in čebelarje (*Merops apiaster*) so se vrstile ena za drugo, vse navadno z več kot 100 pari, največja s 630 pari breguljk. Malih deževnikov (*Charadrius dubius*) je bilo na posameznem

govorimo o 25.000 kilometrih renaturiranih rekah, kot je ambicija po evropskih strategijah in uredbah. Ko sva po dveh dneh pristala v Gevgeliji in tam srečala prijazne ribiče na starih Tomosovih mopedih, se nama sploh ni zdelo, da sva daleč od doma. Grenak priokus so nama na koncu pustile le informacije, da so na Vardarju načrtovane hidroelektrarne, ogromna vetrna polja, že narejena in v

V razbeljeni pokrajini je pastir na Vardar prignal ovce. Končno voda! Tradicionalno kmetijstvo tukaj še ohranja biodiverziteteto.

foto: **Damijan Denac**

Male čigre (*Sternula albifrons*) na rekah – v Sloveniji smo jih izgubili v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja.

foto: **Damijan Denac**

prodišču tudi do 8 parov, vodomci (*Alcedo atthis*) so si sledili skoraj natančno na kilometer in stalno pojavljajoče se male (*Sternula albifrons*) in navadne čigre (*Sterna hirundo*) so obetale kolonije nekje nižje. Te so se kasneje res pojavile in to na naravnih, peščeno prodnatih otokih različnih velikosti. Okrog reke so naju spremljale rjaste kanje (*Buteo rufinus*) in kratkonogi skobci (*Accipiter brevipes*). Vse to je seveda možno, ker Vardar ni reguliran ali kakorkoli energetsko izkoriščen. Reka odnaša brežine in tvori nove otoke. Situacija v strugi je bila precej drugačna od zadnjega posnetka na Googlu – pa ta ni star. Letos so bile poplave, ki so strugo dodobra preoblikovale. Neverjetno je videti, koliko življenja omogoča takšna naravna reka z naravnimi procesi, ki so del kompleksnega rečnega ekosistema. O takšnih rekah sanjamo v Evropski uniji, ko

izgradnji, pa sva videla na lastne oči. Z obnovljivimi viri seveda ni nič narobe, le delati presojo vpliva na naravo po tem, ko je že vse zgrajeno, ni ravno najbolj pravično – do narave – in tudi ni v resnici najbolj pametno – dolgoročno gledano za nas same. Saj je verjetno naša družba le bolj ogrožena zaradi uničenih ekosistemskih storitev kot zaradi omejevanja »poslovnih priložnosti«. Zato se nisva mogla znebiti občutka, da je bogastvo narave in habitatov v Severni Makedoniji ravno izkaz, da tam opevani razvoj še ni pometel z vsem lepim. En dan vožnje tja, 1200 km v eno smer, dva dni popisovanja in en dan vožnje nazaj. V tem času so ravno pobirali lubenice in melone in sva jih seveda pripeljala domov poln prtljažnik. Makedonska različica prebranca je tavče gravče. Če boste kdaj tam, ga morate poskusiti, izvrsten je.

MLADI ORNITOLGI SO RAZISKOVALI GORIČKO

// Tilen Basle

Udeleženke in udeleženci tabora na Goričkem, skupaj s svojimi mentoricami in mentorji.

foto: **Tilen Basle**

Letos se je društveni Mladinski ornitološki raziskovalni tabor po natanko desetih letih ponovno vrnil na Goričko, natančneje v osnovno šolo Grad, kjer je potekal že leta 2014. Mnoge mentorje in nekatere udeležence takratnega tabora nanj vežejo izredno lepi spomini, zato so bila pričakovanja visoka.

Tokrat se je tabora udeležilo 19 mladih ornitologinj in ornitologov, starih med 12 in 18 let. Pod vodstvom šestih mentoric in mentorjev so ob začetku šolskih poletnih počitnic teden dni raziskovali

Opazovanje pegaste sove ali »krvodajalska akcija« v Beltincih.

foto: **Tilen Basle**

Pegasta sova (*Tyto alba*)

ilustracija: **Mike Langman (rspsb-images.com)**

naravo Goričkega. Izhodišče naših raziskovalnih podvigov je bila osnovna šola Grad, kjer smo se po taborniško namestili v tamkajšnjo telovadnico. Vstajali smo v zgodnjih jutranjih urah in si postregli z zajtrkom, ki so nam ga pripravile kuharice v šolski kuhinji. Dopoldanskem terenskem delu je sledilo kosilo, temu pa počitek, igra nogometa ali skupna popoldanska aktivnost. Dan pa se seveda ni zaključil z večerjo, saj smo se mnogokrat odpravili na večerni ali celo nočni teren ali pa si skupaj na projekcijskem platnu ogledali tekmo evropskega nogometnega prvenstva.

Na taboru so mladi delovali v petih raziskovalnih skupinah, vendar se je vsaka preizkusila v vseh temah/dejavnostih. Tako so lahko vsi nabrali kar se da širok nabor izkušenj in povadili sporazume-

vanje, beleženje in izmenjavo terenskih podatkov. Raziskovali smo rjavega srakoperja, vodne ptice Ledavskega jezera, nočne ptice, ptice kulturne krajine in pregledovali gnezdilnice za velikega skovika in smrdokavro. Ob tem je naš Maks vsako jutro pripravil prikaz obročkanja ptic, ki si ga je posamezna skupina ogledala ob popisu vodnih ptic Ledavskega jezera. Nekaj terenov smo opravili tudi vsi skupaj; prisluhnili smo mladičem velike uharice v Sotini, opazovali pegaste sove pri gradu Beltinci, čakali vidro in bobra na zajetju Hodoš (neuspešno) in mrežili netopirje blizu Dolencev. Ob tem smo dobro vadili potrpežljivost in vztrajnost ter pridno hranili zdravo populacijo komarjev. Skupaj smo na taboru zabeležili kar 115 vrst ptic, seznam najbolj zanimivih pa najdete v spodnjem okvirčku.

Med preverjanjem zasedenosti gnezdilnic smo kar se da veliko mladičev tudi obročkali. Na fotografiji je mladič velikega skovika (*Otus scops*) med tehtanjem.

foto: Dejan Bordjan

Ker je tabor potekal na območju Krajinskega parka Goričko, smo k sodelovanju povabili tudi tamkajšnje strokovnjake, ki so nam povedali več o delovanju parka in varstvu narave na tem območju. Tomaž Koltai nam je tako predstavil delovanje parka v teoriji, nato pa smo z Moniko Matjašec odšli na ogled varstveno pomembnega travnika v bližini Gradu. Tam smo se ob pomoči naše Katarine Denac preizkusili v nabiranju semen za semensko banko, ki jo v sodelovanju s Krajinskim parkom Goričko in drugimi partnerji vzpostavljamo v okviru LIFE-projekta Life for Seeds. Mladi ornitologi so tako lahko spoznali tudi nekatere vrste rastlin in pomen ohranjanja vrstno bogatih travnikov. Spoznavanje parka ob pomoči tamkajšnjih strokovnjakov smo nadaljevali z Gregorjem Domanjkom, ki nas je vodil po razstavi Preživeti z netopirji v prostorih nekdanje šole v Kančevcih. Spoznali smo netopir-

Gregor Domanjko nam je v Kančevcih predstavil netopirje na Goričkem.

foto: Tilen Basle

Malica je pomemben del vsakega terenskega zbiranja podatkov. Včasih pa se lahko prijetno tudi združi s koristnim.

foto: Dejan Bordjan

Poslušanje rečnega cvrčalca, danes zelo redke in izginjajoče gnezdilke Slovenije.

foto: **Tilen Basle**

je v Sloveniji in še posebej na Goričkem in si prek kamere v živo ogledali porodniško kolonijo malih podkovnjakov na podstrešju zgradbe.

Po tednu dni raziskovanja Goričkega so mladi ornitologi 30. junija svoja opazovanja in rezultate dela prikazali na zaključni predstavitvi v OŠ Grad,

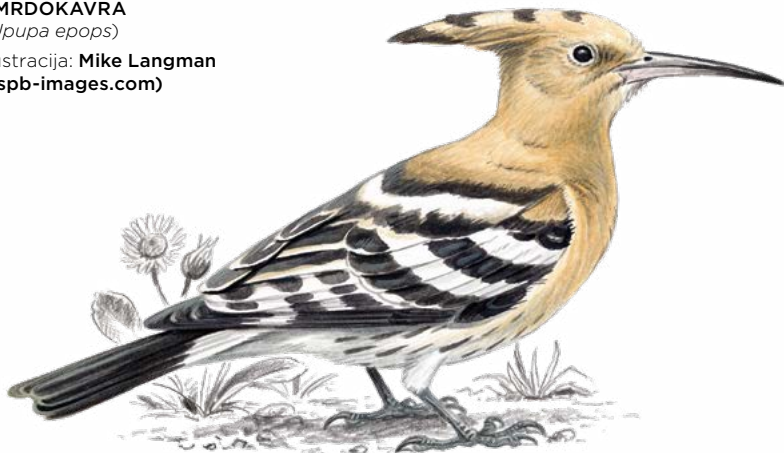
kamor smo povabili starše, sorodnike in lokalne deležnike. Zbrane je nagovoril tudi ravnatelj šole, gospod Viktor Navotnik. Tako smo uspešno zaključili že 35. Mladinski ornitološki raziskovalni tabor zapovrstjo in verjamem, da je presegel vsa pričakovanja.

Za gostoljubje in pomoč pri izvedbi tabora se zahvaljujemo ravnatelju Viktorju, pa seveda kuharicama Marjani in Meliti, čistilkam Mirjani, Danieli in Andreji ter hišniku Stanislavu. Velika zahvala tudi zaposlenim v Krajinškem parku Goričko za vso pomoč in nasvete.

SMRDOKAVRA

(*Upupa epops*)

ilustracija: **Mike Langman**
(rspb-images.com)

KDO SMO BILI IN KAJ SMO POČELI

Skupina rjavi srakoper

Mentor: Dejan Bordjan

Udeleženci: Ema Božič, Lučka Horvat, Žan Gider in Andraž Ščavničar

Rjavi srakoper je ptica travnikov in grmišč, zato smo na območju Goričkega popisali 21 ploskev zanj primerne habitata. Zabeležili smo 156 rjavih srakoperjev, povprečna zabeležena gostota pa je znašala 0,94 os./10 ha., kar je manj od slovenskega povprečja in podobno preteklim popisom na Goričkem.

Skupina vodne ptice

Mentorica: Lana Klemenčič

Udeleženci: Oskar Čuk Mušič, Jakob Duraković, Ela Grabnar, Hana Movrin

Vodne ptice smo na Goričkem raziskovali ob Ledavskem jezeru, katerega jutranji popis je opravila prav vsaka skupina. Skupaj smo zabeležili 29 vrst vodnih ptic, med zanimivejši pa so bile čapljica, vodomec, rjava čaplja, črna in belolična čigra, rjavi lunj ter močvirska in srpična trstnica. Najštevilčnejše so bile race mlakarice.

Sodobni izzivi
zahtevajo
sodobne metode.
foto: **Rok Lobnik**

Skupina nočne ptice

Mentorica: Neža Kocjan

Udeleženci: Teodor Razboršek, Neža Dular, Nal Dimic

Vsaka skupina je na taboru opravila vsaj en popis nočno aktivnih ptic. Te smo iskali na Goričkem in na Murski ravnici, skupaj pa opravili 6 popisov. Zabeležili smo 11 velikih skovikov, 6 lesnih sov, 2 mali uharici, eno podhujko in eno veliko uharico. Naključno smo zabeležili dve pegasti sovi.

Skupina ptice kulturne krajine

Mentor: Matija Mlakar Medved

Udeleženci: Aljaž Sever, Diego Insausti Borštnar, Filip Milovanović Šantelj, Svit Dimic

Goričko je še posebej znano po ohranjeni in značilni tradicionalni kulturni krajini, zato smo se odločili raziskati ptice v takšni krajini. Skupaj smo popisali 11 poligonov in zabeležili 71 vrst ptic. Med najštevilčnejšimi pticami kulturne krajine so bile črnoglavke, kmečke lastovke, poljski vrabci, rumeni strnadi in rjavi srakoperji.

Skupina gnezdilnice

Mentor: Rok Lobnik

Udeleženci: Lovro Tuljak, Jaka Zlobko, Lan Bordjan, Žan Tertinek

V času tabora smo pregledali 137 gnezdilnic, namenjenih varstvu ogroženih gnezdilnic kulturne krajine, predvsem smrdokavri in velikemu skoviku. Zasedenih je bilo 27, v teh pa je bilo največ skorcev (43 %), poljskih vrabcev (29 %), smrdokaver (11 %), velikih skovikov (7 %) ter postovka in velika sinica.

ČAPLJICA (*Ixobrychus minutus*)

ilustracija: Fabio Perco

NAJZANIMIVJŠE VRSTE, ZABELEŽENE NA TABORU

- rdeča lastovka (*Cecropis daurica*) – nova vrsta za Goričko!
- rečni cvrčalec (*Locustella fluviatilis*)
- čapljica (*Ixobrychus minutus*)
- črna čigra (*Chlidonias niger*)
- belolična čigra (*Chlidonias hybrida*)
- velika uharica (*Bubo bubo*)
- pegasta sova (*Tyto alba*)
- veliki skovik (*Otus scops*)
- hribski škranjec (*Lullula arborea*)
- smrdokavra (*Upupa epops*)
- čebelar (*Merops apiaster*)
- pisana penica (*Curruca nisoria*)
- vrtna penica (*Sylvia borin*)

Letošnji Mladinski ornitološki tabor Goričko je potekal v okviru projekta LIFE for Seeds (LIFE20 NAT/SI/000253).

Skupina med spoznavanjem prebivalcev gnezdilnice in načina obročkanja ptic.

foto: **Matija Mlakar Medved**

DOPPS PREJEL NAJVIŠJE ODLIKOVANJE DRŽAVE NA PODROČJU OHRANJANJA NARAVE

// Domen Stanic

Predsednica Tanja Šumrada in direktor DOPPS Damijan Denac ob prejetju nagrade.
foto: **Urša Gajšek**

V petek 14. junija 2024 je v Parku Škocjanske jame potekala prva podelitev nagrade Rada Smerduja, najvišjega državnega priznanja na področju ohranjanja narave. Na Ministrstvu za naravne vire in prostor s podelitvijo nagrade želijo prispevati k večjemu zavedanju ljudi o pomenu aktivnega ohranjanja narave, opozoriti na prispevek posameznikov in organizacij ter nagraditi dosežke na področju ohranjanja narave in povečati njihovo prepoznavnost.

Nagrado, ki jo je na slovesnosti podelil minister za naravne vire in prostor Jože Novak, je prejelo naše društvo, in sicer za izjemni prispevek k varstvu narave v Sloveniji. V obrazložitvi nagrade so med drugim zapisali, da je DOPPS z več kot 40 leti delovanja ena večjih nevladnih organizacij na področju ohranjanja narave v Sloveniji, ki je središče razvoja stroke na področju varstva ptic in njihovega življenjskega okolja ter pomembno vpliva na razvoj širše naravovarstvene stroke. Društvo je s svojim delovanjem prispevalo k izvedbi konkretnih aktivnosti na terenu, ki so potrjeno že izboljšale stanje vrst ptic in njihovih življenjskih okolij, s tem pa tudi širše stanje naravnih vrednot in biotske pestrosti.

Zahvalo za prispevek k ohranjanju narave v Sloveniji sta prejeli tudi dve organizaciji, ki ju je odbor uvrstil med najboljše tri kandidate, in sicer Javni zavod Kozjanski park za aktivnosti oživljanja trav-

niških sadovnjakov in Lutra, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine, za svoje delo na prepoznavnosti evrazijske vidre kot ogrožene krovne vrste celinskih vodnih ekosistemov.

Na slavnostni podelitvi sta navzoče poleg ministra Jožeta Novaka nagovorila tudi predsednica Odbora za podeljevanje nagrad Republike Slovenije na področju ohranjanja narave in generalna direktorica Direktorata za naravo na Ministrstvu za naravne vire in prostor dr. Katarina Groznik Zeiler in dr. Peter Skoberne. Slednji je tudi predstavil delo in življenje Rada Smerduja, po katerem je nagrada poimenovana.

Nagrado je na slovesnosti prevzela predsednica društva. V nadaljevanju povzemamo njen govor ob prejemu priznanja:

Spoštovane in spoštovani, lep pozdrav vsem tudi v mojem imenu in v imenu društva, ki ga danes zastopam!

Zahvaljujem se vam za podeljeno nagrado. Menim, da pričetek njenega podeljevanja prihaja v pravem času, saj je biodiverzitetna kriza skupaj s podnebno eden izmed ključnih družbenih izzivov našega časa in desetletji, ki prihajajo. Prav je, da zato Republika Slovenija s tako nagrado postavi v ospredje in promovira področje varstva narave, ki je zelo pomembno in zahtevno, in seveda tudi, da nagradi tiste organizacije in posameznike, ki na

tem področju izkažejo ustrezno zgodovino delovanja in prispevek. V tem smislu bi zelo pohvalila in čestitala tudi vsem drugim kandidatom za prejem nagrade. Vidim, da je bila konkurenca huda, zato smo še toliko bolj počaščeni, da je odbor izbral naše društvo.

V utemeljitvi nagrade smo slišali zelo lepo predstavitev našega dela, za kar se zahvaljujem. Sama pa bi morda poudarila še par svojih misli o dosežkih društva. Omenjeno je bilo, da je bil DOPPS ustanovljen leta 1979, torej letos decembra praznujemo 45 let. Osebnostno se mi zdi posebej poveden kontekst, v katerem je društvo nastalo. Osnovna zamisel, zakaj ustanoviti DOPPS, je bila, da se prične s sistematičnim, mednarodno primerljivim zbiranjem podatkov o pticah in z njihovo znanstveno interpretacijo. Podatki o tem, kaj imamo, kje imamo in kaj se z našo naravo dogaja, naj bi bili namreč vodilo ukrepanja. To misel oziroma duh v društvu ohranjamo še danes, saj se trudimo, da vsa naša stališča in vse aktivnosti v prvi vrsti temeljijo na strokovnem delu. To seveda ne bi bilo mogoče brez široke mreže prostovoljcev in dela z mladimi. Vsi biologi veste, da je sposobnost popisovanja in zbiranja podatkov na področju biodiverzitete izjemno zahtevna. Za popisovanje ptic je potrebnih več let treninga – za najzahtevnejše popise v Sloveniji denimo zanesljivo štiri do pet let resnega terenskega dela, po katerem so lahko sodelavci sposobni samostojno popisovati ptice v kmetijski krajini in gozdu. Ko skušam razložiti svojim kolegom, kaj približno pomeni popisovanje ptic v gozdu, pravim, da je to približno tako, kot da bi vas nekdo z zvezanimi očmi peljal v glasbeno dvorano, kjer igra orkester, vaša naloga pa je, da preštejete, koliko je različnih instrumentov in jih tudi določite. Približno tako zahtevno je prepoznavanje ptic po oglašanju. Mi zato vedno pravimo, da so naše zlate palice podatki, ki jih zbiramo s pomočjo prostovoljcev.

Druga naloga, ki je bila v zgodovini našega delovanja zelo pomembna za društvo in seveda tudi za širšo naravovarstveno prakso, je to, da smo velikokrat poskušali biti prvi. To je ena izmed ključnih vlog nevladnih organizacij v družbi, namreč, da preizkušajo in utirajo nove poti, včasih pa poskusijo tudi kaj tvegane. Številne prakse, ki so danes splošno razširjene in v rabi v številnih naravovarstvenih organizacijah, tako državnih kot nevladnih, je v Sloveniji prvi preizkušal oziroma je zanje utiral pot prav DOPPS. Takšne aktivnosti so na primer aktivno upravljanje z zemljišči oz. naravnimi rezervati, renaturacije degradiranih območij, projektno delo, pa tudi sodelovanje z gospodarstvom in množično ozaveščanje javnosti. Iz 90. let se verjetno mnogi spomnimo sodelovanja DOPPS-a z družbo Mobitel, s katero smo med drugim izdali več publikacij, tudi priložnik, ki je izšel v nakladi 400.000 izvodov in je dosegel praktično vsak slovenski dom; to je dosežek, ki ima trajen vpliv.

Je pa seveda tudi jasno, da so pred varstvom narave novi izzivi. Kljub bogati zgodovini delovanja v Republiki Sloveniji in širše je nujno, da to delo nadaljujemo. Ob tej priložnosti bi poudarila predvsem dva ključna izziva. Prvi je boljša integracija varstva narave v druge javne

politike in sektorje. Zdi se, da smo v zadnjih desetletjih v varstvu narave naredili precejšnje preboje pri pravnem varstvu in upravljanju z zemljišči in rezervati. Precej manj uspešni pa smo bili pri vključevanju varstva narave v sektorje, kot so kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo in energetika. Za ta proces je potrebna izjemno veliko znanja, ki v Sloveniji trenutno še ni zadostno, kar opažamo tudi v izobraževalnem sistemu. Dokler te integracije ne bo, se bodo namreč še naprej dogajali nenehni konflikti med različnimi sektorji, ki se med seboj pogovarjajo, kot da bi govorili v različnih jezikih. Te razlike bo treba preseči, ključno pri tem pa je znanje, torej rešitve, ki so izvedljive tudi za sodobno gospodarstvo. Duh neke pretekle romantike včasih na področju varstva narave še vedno prevladuje, a ga bomo morali preseči, saj so izzivi in pritiski na naravo veliki.

Drug izziv, ki bi ga omenila, pa je, kako pristopiti do vsakega posameznika. Nedavno smo na društvu gostili zunanjega strokovnjaka, ki se ukvarja s področjem marketinga. Pogovarjali smo se o tem, kako varstvo narave bolj uspešno približati javnosti in kako jo bolj aktivno vključevati v delo. Povedal nam je: »Glejte, v varstvu narave ste odlični pri tem, da znate vzbujati slabo vest. A hkrati nekemu, ki spremlja to področje in mu je pomembno, da je okoljsko naravnian, ne poveste, kaj lahko naredi sam, da bo dobil to potrditev oziroma se bo lahko nekako 'odkupil'«. In to je res. Tega sporočila v naravovarstvu še nismo dali in to je velik izziv za naprej.

S to mislijo bi zaključila in se še enkrat zahvalila za to nagrado, ki jo jemljem predvsem kot priznanje delu naših starejših članov, sedanjih članov, ekipe v pisarni in naših prostovoljcev v lokalnih sekcijah. Seveda bomo z našim delom nadaljevali še naprej. Hvala lepa!

doc. dr. Tanja Šumrada, predsednica DOPPS

Minister za naravne vire in prostor Jože Novak predaja nagrado predsednici DOPPS Tanji Šumrada.

foto: Urša Gajšek

ŠRILANKA - ORNITOLOŠKO POTEPANJE **PO BUDOVI SOLZI**

// Matjaž Kerček

Vas Mederipitiya, nekje v hribih na jugozahodu Šrilanke. Naše potovanje po tem osupljivem otoku se bliža koncu. V naraščajoči dopoldanski vročini čakamo na tuktuk, ki nas bo popeljal do bližnjega mesta. Čakanje prekine razburjen vodja penziona in mi potisne telefon v roko. Iz zvočnika zaslišim Ramesujev glas: »Matjaž, podvizaj se in čim prej pridi do nas, opazujemo serendibskega skovika!«. Srce mi poskoči, saj je to vrsta, ki sem si jo najbolj želel videti. A žal ni časa, zamudili bomo zadnji avtobus...*

*dobesedni prevod imena iz angleščine

Čez čas pa posredujeta otroka: »Mama, glej kako je ata žalosten. Mogoče nikoli več ne bo imel take priložnosti. Saj nam bo uspelo!«. Še enkrat na hitro preračunamo in se odločimo. Tvegali bomo in že s tuktukom poskakujemo po luknjasti cesti do meje parka.

Na vhodu naš spremljevalec kar med tekom pokaže nadzorniku, da bomo plačali kasneje. Po slabem kilometru zagledamo skupinico ljudi okoli vodnikov Ramesuja in Samuna. V grmovju, nekaj metrov stran, na veji mirno počiva sova. V vmesnem času, ko smo tekli po gozdu, so si lahko opazovalci ptico bolje ogledali in ugotovili, da sploh ni tako zaželeni skovik, temveč sova vrste *Phodilus assimilis*. Kljub temu nismo razočarani, saj je sova prav ljubka in je dotlej še nismo videli. Skovik vrste *Otus*

Na skalnem osamelcu Sigiriya je v 5. stoletju kralj Kasyapa zgradil trdnjavo, iz katere je vladal državi. V okolici najdemo številne vodne zadrževalnike in tropski suhi gozd, ki so dom raznolikega rastlinstva in živalstva.

ZNAČILNOSTI DEŽELE:

Površina: 64,430 km²

Št. prebivalcev: 21.982.608 (I. 2024)

Št. vrst ptic: 450

Št. ptičjih endemitov: 30 vrst in 70 podvrst

Št. narodnih parkov: 26

Endemična kokoš vrste *Gallus lafayettii* je nacionalna ptica Šrilanke
foto: vse **Matjaž Kerček**

thilohoffmanni, ki bi ga lahko označili za sveti gral šrilanške avifavne, se nam je tokrat na žalost izmuznil. Za znanost je bil opisan šele leta 2004. Je močno ogrožena vrsta, saj živi v tropskih deževnih gozdovih, ki se razprostirajo le še na dveh odstotkih ozemlja.

ENDEMITI TROPSKEGA DEŽEVNEGA GOZDA

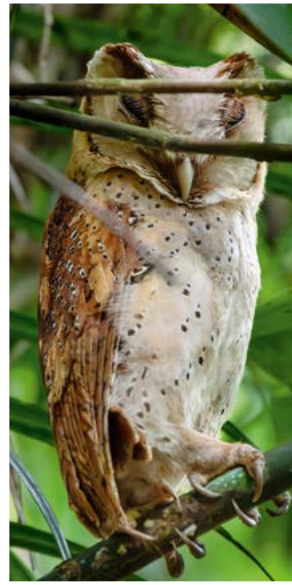
Šrilanka je celinski otok, ki je bil nekoč del velike celine Gondvane. Od Indijskega polotoka jo loči ozek in do dvajset metrov globok preliv Palk. V času ledenih dob je bila večkrat povezana z Indijo. Flora in favna obeh območij sta si zato precej podobni. Kljub temu najdemo na Šrilanki tudi veliko endemitov. Med pticami je trideset trenutno prepoznava-

LASTOVIČNIK vrste
Batrachostomus moniliger

INDIJSKI
KAČJEVRATNIK
(*Anhinga melanogaster*)

AGAMA vrste
Calotes calotes

KLJUNOROŽEC vrste *Ocyrceros gingalensis*

BRAMINSKI ŠKARNIK
(*Haliastur indus*)

nih endemičnih vrst, kar uvršča Šrilanko med najpomembnejša endemična območja za ptice (EBA) v Aziji. Pri nekaterih drugih živalskih skupinah so stopnje endemizma še veliko višje. Endemičnih je denimo skoraj polovica vseh kačjih pastirjev in kač, več kot tri četrtine dvoživk in kar devetdeset odstotkov kopenskih polžev. Nekatero vrsto kačjih pastirjev je prvi opisal naš strokovnjak za to živalsko skupino, dr. Matjaž Bedjanič.

Naravovarstveno najpomembnejše območje je gozd Sinharaja. Opazovanje ptic v tropskem deževnem gozdu je zaradi gostega prepleta rastlinja in šibke svetlobe zelo zahtevno. Sreča se nam nasmehne, če nas zajame »ptičji val«, kot v angleško govorečih deželah poimenujejo mešane prehranjevalne jate. To je nadvse adrenalinski dogodek, saj skušaš v kratkem času opaziti in prepoznati kar se da veliko številno vrst. Po nekaj minutah se jata oddalji, akcija se konča in gozd ponovno umiri. Prihod jate najavi oglašanje endemičnih drozgačev vrste *Argya rufescens* in drongov vrste *Dicrurus lophorinus*. Zelo glasne in opazne so tudi endemične kite vrste *Urocissa ornata* iz družine vranov (Corvidae). Visoko v krošnjah dreves lahko opazujemo predstavnike

azijskih bradačev (Megalaimitidae). Na Šrilanki živijo štiri vrste teh sadjejedih ptic, ki bi jih po videzu še najprej uvrstili med pevke, a spadajo v red plezalcev (Piciformes). Eden izmed vrhuncev v Sinharaji je bilo opazovanje lastovičnika vrste *Batrachostomus moniliger*, ki spada v red ležetrudnikov (Caprimulgiformes). Lokalni poznavalci ptic poznajo njihova dnevna počivališča, z njihovo pomočjo smo si tudi mi lahko dobro ogledali rjavo obarvano samico.

NA SAFARIJU. V AZIJI?!

Verjetno bo marsikoga presenetilo, da je Šrilanka najboljša država za opazovanje velikih živali v Aziji. Safariji so v številnih delih otoka zelo pomemben del turistične ponudbe. V narodnih parkih lahko opazujemo azijske divje slone (*Elephas maximus*), vodne bivole (*Bubalus bubalis*) in jelene čitale (*Axis axis*). Najbolj iskani vrsti na safarijih sta verjetno leopard (*Panthera pardus kotiya*) in šobasti medved (*Melursus ursinus inornatus*). Gostote leopardov v narodnem parku Yalla so ene največjih na svetu. Izjemno slikovita pokrajina in številne živali so magnet za turiste, zato se v tem parku že spoprijemajo z negativnimi posledicami prevelikega obiska.

SOVA
vrste
Phodilus
assimilis

KAČJI PASTIR vrste *Rhyothemis variegata*

Na safariju, kjer je poudarek na opazovanju velikih živali, zlasti sesalcev, opazujemo iz varnega zavetja terenskega avtomobila. Za opazovanje manjših in bolj skrivnostnih vrst je takšen ogled manj primeren. Kljub temu smo tudi na safariju opazovali nekaj zanimivih vrst. Endemična kokoš vrste *Gallus lafayettii* je nacionalna ptica Šrilanke. Je bližnja sorodnica bankivske kokoši (*Gallus gallus*), prednice domače kokoši. Kokoš je razmeroma pogosta, a jo pogosteje slišimo kot vidimo. Zanimivo, da se njeno oglašanje precej razlikuje od oglašanja domače kokoši. Med zelo opazne vrste spadajo kljunorožci (Bucerotidae), od dveh na Šrilanki živečih vrst pa je ena, *Ocyrceros ginglyensis*, endemična.

RAZNOLIKA MOKRIŠČA

Otoški pokrajini dajejo pečat številna mokrišča. Ta življenjska okolja so dom dveh vrst krokodilov. Predstavniki vrste *Crocodylus palustris* so pogostejši in nekoliko manjši, zrastejo do dolžine štirih metrov. Druga vrsta je indijski krokodil ali letvičar (*C. porosus*), največji plazilec na svetu. Izjemoma lahko zraste do dolžine šestih metrov in tehta več kot tona. Živi predvsem v slanih in brakičnih

lagunah. Opazovali smo ga le enkrat, v obalnem nacionalnem parku Bundala. Obalna mokrišča so zlasti zanimiva v zimskem času na severni polobli, ko v njih prezimujejo milijoni ptic iz Palearktike. Od za nas nekoliko bolj eksotičnih vrst velja omeniti indijskega kačjevratnika (*Anhinga melanogaster*), ki ima med plavanjem potopljen ves trup, nad gladino vidimo le njegovo glavo in kačasti vrat. V bližini voda bomo pogosto naleteli tudi na braminskega škarnika (*Haliastur indus*), elegantno rjavo-belo ujed.

Poseben pečat sušnejšemu delu otoka dajejo številni vodni zadrževalniki, ki so jih zgradili za potrebe namakanja riževih polj. Z lokvanji (*Nymphaea nouchali*) in lotosi (*Nelumbo lucifera*) poraščena jezera so bivališča jakane vrste *Hydrophasianus chirurgus*. Jakane so pobrezniki, ki po videzu in vedenju bolj spominjajo na tukulice.

Šrilanki v popotniških krogih včasih pravijo tudi Indija za začetnike. Zaradi svoje majhnosti, raznolikosti in številnih zavarovanih območij je primerna za prvo spoznavanje Južne Azije. Ponuja številne kulturne znamenitosti, odlično kulinariko in prijazne prebivalce. Verjetno ni območja na Zemlji, kjer bi imeli boljšo možnost opazovanja sinjih (*Balaenoptera musculus*) in njihovih nekoliko manjših sorodnikov, brazdstih kitov (*B. physalus*). Skratka, nadvse mamljiva mešanica za naravoslovno usmerjene popotnike.]

PRIPOROČENA LITERATURA:

WARAKAGODA, D., INSKIPP, C., INSKIPP, T., GRIMMETT, R. (2012): Birds of Sri Lanka. - Christopher Helm, London.

DE SILVA WIJEYERATNE, G. (2022): Sri Lankan Wildlife. - Bradt Guides Ltd, Buckinghamshire.

Na safariju v nacionalnem parku Yalla si lahko ogledamo številne **AZIJSKE SLONE** (*Elephas maximus*).

ZANIMIVE VRSTE PTIC:

Ostrogasta jerebica vrste *Galloperdix bicalcarata*

Kokoš vrste *Gallus lafayettii*

Golob vrste *Columba torringtoniae*

Kukal vrste *Centropus chlororhynchos*

Malkoja vrste *Phaenicophaeus pyrrhocephalus*

Skovik vrste *Otus thilohoffmanni*

Bradač vrste *Psilopogon rubricapillus*

Kita vrste *Urocissa ornata*

Drozgač vrste *Argya cinereifrons*

Škorec vrste *Sturnornis albofrontatus*

Drozg vrste *Myiophonus blighi*

ZAGONETKE ČRNOGLAVIH MUHARJEV NA KOZJANSKEM

// Martin in Polona Gorišek

Samec črnoglavega muharja med spletnjem gnezda pri Rimskih Toplicah leta 2020.

foto: **Martin Gorišek**

Podatki o gnezdenju črnoglavega muharja (*Ficedula hypoleuca*) so v Sloveniji zelo redki. V letih 2017, 2019 in 2020 je bilo v bukovih sestojih nad dolino Gračnice pri Rimskih Toplicah opaziti več poskusov gnezdenja te vrste, vendar se je le redko katero od njih končalo uspešno. Prvo opazovanje se je dogajalo leta 2017, ko je prijatelj Dušan Klenovšek 6. junija opazoval pretežno sivo obarvanega samca črnoglavega muharja, ki je nosil hrano v duplo in iz njega iznašal iztrebke, samice pa ni bilo videti. Ob naslednjem obisku 8. junija znakov gnezdenja ni bilo več opaziti, obstaja pa možnost, da so mladiči v tem času že odleteli.

Dne 30. maja 2019 sem v gozdu v bližini svojega doma prvič zaslišal petje črnoglavega muharja, misleč, da gre za bolj običajnega belovratega muharja (*Ficedula albicollis*), ki le nenavadno poje. Šele po fotografiranju sem ugotovil, da je bil muhar črnoglavi. Naslednji dan je s samico obiskoval duplo

v kostanju z veliko odprtino. Približno 200 m stran sem na bukvi z več dupli odkril še en par črnoglavih muharjev, ki sem ju od daleč fotografiral in posnel petje samca. Po štirinajstih dneh se je gnezdenje navidezno končalo, saj je bil opazen povečan vhod v duplo, ki bi lahko bil posledica plenilca.

Leta 2020 sem 2. maja zjutraj v bližini kostanja zopet zaslišal petje črnoglavega muharja. Sredi maja je samica pričela z znašanjem gnezda, visoko v trhli bukvi. Duplo sta obiskovala do 25. maja, nato sem, kakor prejšnje leto, znova opazil povečan vhod v duplo.

Samica črnoglavega muharja gradi gnezdo v bukovem štrclju.

foto: **Martin Gorišek**

Črnoglavi muhar ob vhodu v duplo blizu Radeža pri Lisci leta 2017.

foto: **Dušan Klenovšek**

V letih 2019 in 2020 sem sicer na več mestih v okolici svojega doma (Lisca, Veliko Kozje, Rimske Toplice) zaznal petje črnoglavih muharjev.

Letos se je 7. aprila prvič zgodilo, da je eno izmed gnezdilnic v našem visokodebelnem sadovnjaku obiskal par domnevno črnoglavih muharjev. Samec je bil po operjenosti še najbolj podoben črnoglavemu muharju, njegovo svatovsko petje pa je bilo mešanica petja belovratega in črnoglavega muharja. Da bi lahko šlo za hibrida, mi je dalo misliti tudi njegovo zgodnje gnezdenje, saj po mojih izkušnjah črnoglavi pričnejo gnezditi mesec kasneje, v maju.

Notranjost gnezdilnice, ki je gostila tri različne goste.
foto: **Martin Gorišek**

Dne 27. maja je gnezdilnico obiskal Dare Fekonja iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije in uspelo mu je obročkati samca, samico in štiri skoraj dorasle mladiče, ki so dan po tem že zapustili gnezdilnico.

15. junija 2024, ko je bilo gnezdenje belovratih muharjev končano in jih ni bilo več zaznati, je hčerka Polona v gozdu 4 km stran posnela petje črnoglavega muharja. Ob mojem obisku lokacije sem tudi sam slišal njegovo petje v bližini visoke bukve s trhlím vrhom. Samico pa sem za trenutek videl, kako je zletela iz dupla v trenutku, ko ga je obiskal veliki detel (*Dendrocopos major*). Na bukvi sem v času opazovanja zaznal obiske velikega in srednjega detla (*Dendrocoptes medius*) ter črne žolne (*Dryocopus martius*).

Pri veliki večini mojih dosedanjih opazovanj gnezditvev črnoglavih muharjev sem ugotovil, da za gnezdenje najraje izbirajo zapuščena dupla detlov, zelo visoko v bukvah. Ta dupla večinoma niso v zdravem, ampak v trhlím, že od gliv napadenem lesu. Ker je v takšnem lesu veliko žuželčnih ličink, jih detli in žolne pogosto obiskujejo, ob tem pa najdejo tudi muharjeva gnezda. Domnevam, da je zaradi tega toliko poskusov gnezditvev neuspešnih. Tudi drugi gnezditveni podatki črnoglavega muharja v Sloveniji se po Atlasu ptic nanašajo večinoma na poskuse gnezditve.

Verjetni hibrid med črnoglavim in belovratim muharjem iz gnezdilnice v našem sadovnjaku.

foto: **Martin Gorišek**

Na kratko še o gnezditvah belovratih muharjev v naših domačih gnezdilnicah, ki jih spremljamo že vrsto let. Letos so se vrnili trije lani obročkani samci, ki so uspešno gnezdili z neobročkanimi samicami. Zanimivo je, da še nisem opazil vrnitve v preteklih sezonah obročkanih mladičev in samic.

Za zaključek še letošnji nenavadni dogodek v eni izmed gnezdilnic. Na dno je gnezdo znosil navadni polh (*Glis glis*), nanj par belovratih muharjev z dvema jajcema, na slednjega pa še drugi par belovratih muharjev, katerih gnezdo s tremi jajci je segalo do vhodne odprtine. Šele ko sem odprl gnezdilnico, sem ugotovil, da gnezdenje ni bilo uspešno. Po to zanimivo gnezdo je prišel Dare Fekonja in ga odnesel v Prirodoslovni muzej.

Od zgoraj opisanih opazovanj sem zbral veliko fotografskega, video in zvočnega gradiva, ki upam, da bo pripomoglo k poznavanju pojavljanja črnoglavega muharja, njegove številčnosti in gnezditvenih navad na območju Slovenije.

Vnovičen preobrat v Svetu ministrov za okolje EU: Uredba o obnovi narave vendarle sprejeta!

// besedilo: **Urška Koce**

Več kot štiri leta po objavi Strategije EU za biotsko raznovrstnost 2020–2030 – Vračanje narave v naša življenja in dve leti po objavi predloga EU-Uredbe o obnovi narave (*ang.* Nature Restoration Law) s strani Evropske komisije je Svet ministrov za okolje EU-uredbo končno tudi formalno potrdil. S tem dejanjem države Evropske unije z roko v roki stopamo na ambiciozno pot obnove degradiranih kmetijskih, gozdnih, vodnih, morskih in urbanih ekosistemov, od katerih je močno odvisen tudi blagor naših skupnosti. Spomnimo: po dolgotrajnih usklajevanjih vsebine uredbe med evropskimi institucijami (Komisija, Parlament in Svet) je konec februarja letos Parlament s solidno večino sprejel njeno končno besedilo. Tako je prisluhnil ne le strokovnjakom, ki opozarjamo na nujnost obnove evropske narave, marveč tudi več kot milijonu prebivalcev EU, ki smo javno izrazili podporo zavezi za ohranjanje in obnovo biodiverzitete, kar je tudi del Evropskega zelenega dogovora. Glasovanju Evropskega parlamenta je sledilo še zadnje formalno dejanje v zakonodajnem postopku, in sicer potrditev uredbe Sveta ministrov za okolje EU, a se je konec marca zgodil nepričakovan umik podpore ministrov nekaterih držav članic, kar je močno zmanj-

šalo verjetnost za njeno formalno uveljavitev. Po nekajkratnem mencanju se je tik pred evropskimi volitvami belgijsko predsedstvo kljub ne najboljšim obetom vendarle odločilo za pogumen korak v duhu »zdaj ali nikoli« in za zadnjo sejo Sveta v preteklem mandatu, ki je potekala 17. junija, predložilo sklep o uveljavitvi uredbe. V napetem, morda celo nekoliko pesimističnem ozračju med podporniki obnove narave je tokrat vendarle posvetila luč, pri čemer je bilo ključno pogumno dejanje avstrijske ministrice Leonore Gewessler, ki je kljub nasprotovanju avstrijskega kanclerja Karla Nehammerja uveljavitev uredbe podprla. Kancler z njenim dejanjem menda ni bil preveč zadovoljen in ji je napovedal celo tožbo pred Sodiščem EU (kar je sicer brezpredmetno), a je zadovoljstvo toliko večje med množico Evropejcev, med katerimi so tudi številni zagovorniki uredbe, ki so opravili res zahtevno nalogo zagotoviti dovolj visoko politično podporo. Ključno vlogo v kampanji za podporo uredbi je skupaj z organizacijama WWF in EEB odigral tudi BirdLife International z izdatno podporo partnerskih organizacij po vsej Evropi. Uredba je prišla v veljavo 18. avgusta, o njeni vsebini in uresničevanju pa bomo v reviji Svet ptic v prihodnosti še večkrat pisali.

Nova aplikacija za popisovalce bele štoklje

// besedilo in foto: **Urša Gajšek**

Letos smo belo štokljo (*Ciconia ciconia*) v Sloveniji popisali že 26. leto zapored, naši podatki pa bodo vključeni tudi v 8. mednarodni cenzus bele štoklje. Zbiranje podatkov s popisa in vnos le-teh v samo bazo smo letos poenostavili in izboljšali s posebno aplikacijo za vnos podatkov, katere razvoj je sofinancirala družba Elektro Ljubljana. Aplikacija omogoča vnos podatkov neposredno s terena, hkrati pa tudi boljši pregled gnezd, ki jih mora obiskati posamezen popisovalec. Aplikacija je bistveno olajšala delo tudi koordinatorju popisa, saj so bili podatki takoj zapisani v elektronski obliki in s tem pripravljene za pregled in potrditev.

Elektro Ljubljana

Posodobljena izdaja vodnika »Zeleno srce Kopra«

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Tina Kocjančič**

Pred kratkim je izšel novi, posodobljeni vodnik po Naravnem rezervatu Škocjanski zatok z naslovom »Zeleno srce Kopra«, ki na 96 straneh ponuja poglobljen vpogled v biotsko raznovrstnost tega edinstvenega naravnega območja. Publikacija, bogato opremljena s fotografijami in ilustracijami, je namenjena obiskoval-

cem rezervata in daje koristne napotke ter nasvete za obisk. Poleg tega daje tudi obširne informacije o različnih življenjskih okoljih, živalstvu in rastlinstvu, hkrati pa ponuja vpogled v pestro zgodovino območja. Nova izdaja vodnika je odlična priložnost za vse, ki želijo bolje spoznati naravne vrednote Škocjanskega zatoka in se poglobiti v njegovo ekološko pomembnost. Publikacija je trenutno na voljo le v slovenskem jeziku, izšla pa je v nakladi 3000 izvodov. Vodnik lahko kupite v centru za obiskovalce NR Škocjanski zatok (Sermin 50, Koper) po ceni 5,00 EUR. Vabljeni k branju in raziskovanju Škocjanskega zatoka skozi oči strokovnjakov in naravovarstvenikov ter k odkrivanju naravnega bisera, ki je pravi zaklad za vse ljubitelje narave.

Uspešno se je zaključil drugi DOPPS-ov študentski tabor LFS

// besedilo in foto: **Aleksander Kozina**

Na vrhuncu letošnjega poletja, med 26. 7. in 2. 8. 2024, je potekal drugi DOPPS-ov študentski tabor. Tudi letos je bil organiziran v sklopu projekta LIFE FOR SEEDS in zato pretežno botanično obarvan. Nastanjeni smo bili v Osnovni šoli Bled, od koder smo se odpravljali na različne konce v bližnji okolici. Tabora se je udeležilo 15 udeležencev, ki so se pod vodstvom petih mentorjev spoznavali z rastlinskim svetom Karavank in drugih delov severnega dela Gorenjske. Udeleženci so se spoznali s postopkom nabiranja semen za semensko banko, ki nastaja v sklopu projekta. Pri tem so se zelo izkazali in bili v ogromno pomoč pri nabiranju na zahtevnih in strmih pašnikih manj poznanih planin v Karavankah. Poleg tega smo v sklopu tabora priskočili na pomoč tudi kolegom iz Triglavskega narodnega parka, ki smo jim pomagali pri nabiranju semen in košnji grbinastega travnika v Zgornji Radovni. Ob košnji in

grabljenju sena so tako udeleženci iz prve roke spoznali, kakšen izziv je ohranjanje teh svojevrstnih in vrstno izjemno pestrih, a hkrati zelo ogroženih tipov travnikov. Priložnostno smo med nabiranjem semen in botaničnimi ekskurzijami opazovali tudi ptice, metulje in druge živali, seveda pa ni zmanjkalo časa za osvežitve v gorenjskih jezerih. Tabor je v zelo prijetnem ozračju hitro minil, mi pa se že veselimo, da se ponovno vidimo naslednje leto, na drugem koncu Slovenije.

DOPPS sodeluje v projektu »Zagovorniki okolja – Narava za podnebje«

// besedilo: Urška Koce

Junija letos se je začel dve leti trajajoči projekt »Zagovorniki okolja – Narava za podnebje«, v katerem DOPPS sodeluje kot partner s PIC – Pravnim centrom za varstvo človekovih pravic in okolja. Cilj projekta je krepitev ozaveščenosti o prepletenosti biodiverzitetne in podnebne krize ter o pomenu biodiverzitetne in naravi temelječih rešitev za prilagajanje podnebnim spremembam. V okviru projekta bomo opravili pester nabor aktivnosti. Organizirali bomo nacionalni posvet o pomenu biodiverzitetne za prilagajanje podnebnim spremembam. Izdelali bomo strokovni priročnik za načrtovanje na naravi temelječih rešitev za večjo odpornost celinskih vodnih okolij, za mlajše uporabnike pa učno orodje, ki bo ponazarjalo rečni ekosistem in bo rabilo za prikaz pomena biodiverzitetne za prilagajanje podnebnim spremembam. Pripravili bomo tudi smernice za razglasitev novih varovalnih gozdov v ranljivih porečjih in konkreten predlog za izbrano

porečje. Imeli bomo spletno šolo zagovorništva, ki ga bomo dalje krepili s sodelovanjem pri pripravi strateških dokumentov in pravnih podlag s področja prilagajanja podnebnim spremembam. Projekt bo podprl tudi razvoj Zelene svetovalnice z razširitvijo na področje podnebnih sprememb in biodiverzitetne. Del projektnih aktivnosti je namenjen tudi zmanjševanju nasprotij med ohranjanjem narave in pridelavo hrane ter umeščanjem naprav za sončno in vetrno energijo. Projekt financirata Eko sklad in Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo s sredstvi Sklada za podnebne spremembe.

EKO SKLAD
SLOVENSKI OKOLJSKI
JAVNI SKLAD

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE,
PODNEBJE IN ENERGIJO

Medmestno sodelovanje za zeleno in trajnostno urbano prihodnost

// besedilo: Tina Pezdirc Nograšek, Brina Medvešček in Damijan Denac, foto: arhiv DOPPS

V letošnjem letu sta mesti Ljubljana in Izmir (Turčija) v okviru programa pobratenja turških mest z evropskimi pristopili k skupnemu sodelovanju za zeleno prihodnost. V projektu Upravljanje s sušo in ohranjanje mokrišč za trajnostno urbano prihodnost sodelujejo trije turški in trije slovenski partnerji, poleg Regionalne razvojne agencije Ljubljanske urbane regije (RRA LUR) še Mestna občina Ljubljana (MOL) in naše društvo.

Glavni cilj projekta je ustvariti močno trajnostno vez med Izmirom in Ljubljano z okrepitevijo dialoga, povečanjem kapacitet in izmenjavo strokovnega znanja o

obvladovanju suše in izzivov, povezanih z ohranjanjem mokrišč. Partnerji si želijo skozi projektne aktivnosti doseči predvsem večjo prilagodljivost in odpornost Izмира in Ljubljane proti negativnim učinkom suše, na podlagi obstoječih podatkov ustvariti učinkovito lokalno, regionalno in sektorsko strategijo, razviti otipljivo in trajnostno mrežo med obema mestoma in spodbujati zavedanje o pomenu mokrišč, kot sta Ljubljansko barje in delta Gediz v javnosti, še posebej med mladimi, obenem pa povečati nivo znanja kmetovalcev in drugih specifičnih skupin.

Mestna občina
Ljubljana

RRA LUR
Regionalna razvojna agencija
Ljubljanske urbane regije

Poletje med semeni

// besedilo: Katarina Denac, foto: Mateja Grašič

Ko ob koncu pomladi in na začetku poletja ptičje petje že počasi zamira, se za ekipo projekta LIFE FOR SEEDS delo šele zares začne. Prve nabirke za semensko banko smo sicer tudi letos nabrali že maja, vendar pa najbolj intenzivno delo poteka junija in julija, deloma tudi še v prvi polovici avgusta. Do sredine avgusta smo zaposleni na projektu pri vseh petih projektnih partnerjih ter prostovoljci nabrali več kot 3300 nabirkov. Število nabirkov se je tako skupaj z lanskimi povzpelo na prek 6550, ti pa pripadajo več kot 500 različnim vrstam. Večinoma gre za vrste suhih travnikov z orhidejami (več kot 4600 vzorcev), medtem ko so volkovja in presihajoča jezera zastopana z manjšim številom (po okoli 960

vzorcev), saj je tudi območij nabiranja zanje precej manj. Nabirali smo tudi semena za Botanični vrt Univerze v Mariboru, ki smo jim v sezonah 2022 in 2023 že predali 89 nabirkov, letos jih imamo zanje za zdaj okoli 40. Nekaj vzorcev je shranjenih v njihovi semenski banki, nekaj pa so jih uporabili za vzgojo sadik in zasaditev sistematskih gredic.

Nabirali smo tudi semenske mešanice, in sicer za obnovo travnikov v Naravnem rezervatu Ormoške lagune (NROL) ter na Planinskem polju. Junija nam je načrtovano skupinsko akcijo nabiranja mešanic na nasipu Ptujskega jezera sicer preprečilo deževno vreme, tako da smo nabrano mešanico obogatili s semenom, pridelanim na gredicah iz sadik, vzgojenih iz semen v letu 2023 (rumenkasti *Scabiosa ochroleuca* in poljski grintavec *S. triandra*, vijolični lučnik *Verbascum phoeniceum*). Prav tako smo pridelali tudi semena nekaterih vrst z Goriškega, npr. skalnega (*Potentilla rupestris*) in srebrnega petoprstnika (*P. argentea*), navadnega (*Dianthus carthusianorum*), deltastega (*D. deltooides*) in srškega klinčka (*D. armeria*), deljenolistne črnoglavke (*Prunella laciniata*) in srednjega trpotca (*Plantago media*). Na Planinskem polju smo julija v sodelovanju s Kmetijskim inštitutom Slovenije načrtovali krtačenje donorskih travnikov, da bi pridobili semenske mešanice za obnovo travnikov na osrednjem delu polja. Zaradi prisotnosti kosca (*Crex crex*) in izvedbe študentskega tabora bi lahko krtačenje opravili šele po 5. avgustu, ker pa bi bile takrat naše tarčne vrste (npr. modra stožka *Molinia caerulea*, ilirski meček *Gladiolus illyricus*, šaši *Carex* spp.) že osute, smo 23. julija zavihali rokave in v 11-članski zasedbi nabrali 7 kg semenskega materiala. Vse semenske mešanice in pridelano seme bomo jeseni posejali na recipient-ske travnike v NROL, na Planinskem polju in Goričkem.

Vse več varnih gnezdišč velike uharice

// besedilo in foto: Tomaž Mihelič

Ena največjih groženj, s katero se v sodobnem svetu spopada velika uharica (*Bubo bubo*), so električni daljnovodi srednjih napetosti. Ker vrsta najraje lovi s preže, so stebri daljnovodov zanjo odlična oprezna mesta, a žal tudi ena izmed najbolj nevarnih pasti, saj se zaradi svoje velikosti velikokrat dotakne električnih žic, kar vodi v smrt zaradi elektroudara.

Tudi v Sloveniji je tovrstnih primerov smrti zastrašujoče veliko. Po uspešnem projektu ZA KRAS, med katerim smo prepoznali in izolirali najbolj nevarne daljnovode v osrednjem delu SPA- območja Kras, smo z reševanjem problematike elektroudara velike uharice nadaljevali v okviru projekta BESTbelt, ko smo se osredotočili na najbolj ogrožena gnezdišča v Vipavski dolini.

Poznavanje natančnega gibanja sov, ki smo ga pridobili s pomočjo GPS-telemetrije, nam je omogočilo, da smo se lahko usmerili na najbolj problematična območja – črne točke. Tako nam je letos spomladi z izolacijo dvajsetih drogov srednjena-petostnih daljnovodov uspelo sanirati tri takšna območja v enem izmed najdlje poznanih gnezdišč v Sloveniji. Dobra gnezdišča, kakršna so v Vipavski dolini, so pogosto ponor v populaciji, saj v primeru izginjanja teritorialnih osebkov območje hitro zasedejo novi, zato je še posebej pomembno, da so ta varna.

S projektom smo preizkusili tudi učinkovitost monitoringa tovrstne grožnje s pomočjo detekcijskih psov, saj je zaradi zarasti pod daljnovodi vizualno odkrivanje primerov oteženo. Ubite osebkve velike uharice najdemo predvsem na preglednih območjih, kar kaže, da je na zaraslih območjih veliko najdb spregledanih.

Upravljanje turizma v zavarovanih območjih – primer projekta POSEIDONE

// besedilo: Tina Primožič

V ponedeljek, 17. junija 2024, je v centru za obiskovalce Naravnega rezervata Škocjanski zatok potekala delavnica o upravljanju turizma v zavarovanih območjih. Dogodek je potekal v sklopu Akademije razvojnih agencij pod pokroviteljstvom projekta POSEIDONE (Interreg VI-A Italija-Slovenija 2021–2027) in v organizaciji Regionalnega razvojnega centra Koper ter Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Namen dogodka je bil predstaviti in izmenjati izkušnje ter dobre prakse pri upravljanju turizma v zavarovanih območjih, s poudarkom na trajnostnem razvoju in ohranjanju naravne dediščine. Delavnica se je osredotočila na ključne izzive in priložnosti pri upravljanju turizma v zavarovanih območjih. Poseben poudarek je bil na ohranjanju občutljivega ravnovesja med zaščito naravnih vrednot in turizmom. Pozornosti so bila deležna tudi območja Natura 2000, ki pogosto nimajo upravljalca, kar otežuje usklajevanje dejavnosti in sprejemanje ukrepov za trajnostno rabo teh območij. Udele-

ženci so imeli priložnost spoznati različne pristope in strategije za uravnoteženje turističnih dejavnosti in varovanja habitatov. Predavanja in interaktivne delavnice so zajemale teme, kot so orodja za upravljanje obiska, pomen vključevanja lokalne skupnosti in uporaba novih tehnologij za spremljanje vplivov turizma na okolje. Po zaključenem uradnem delu so imeli udeleženci akademije pod strokovnim vodstvom priložnost spoznati Naravni rezervat Škocjanski zatok. Med ogledom so se seznanili z ukrepi, izvedenimi v okviru projekta POSEIDONE. Tako so se iz prve roke seznanili s prizadevanji za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki vključujejo prilagoditvene ukrepe in inovativne metode za obvladovanje podnebnih izzivov.

Letošnji projekt v MOL: Boj za obstanek

// besedilo in foto: Matej Gamser

Po koncu dolge terenske sezone v ljubljanskem okolju lahko že (delno) ovrednotimo projektne aktivnosti. Vrste, ki dejansko bijejo boj za obstanek in smo jim tokrat namenili dodatno naravovarstveno pozornost, so veliki škurh (*Numenius arquata*), priba (*Vanellus vanellus*), breguljka (*Riparia riparia*) in čebelar (*Merops apiaster*). Med spiskom teh vrst najbrž ni presenečenj, kajne? Za škurha, ki velja za najbolj kritičnega »borca«, je na Ljubljanskem barju zelo skromno leto. Pravzaprav (spet) najslabše do sedaj. Z enim parom in enim samotarskim osebkom na celotnem Barju situacija spomladi ni bila dovolj zrela niti za poskus gnezdenja. Zato osrednje projektne akcije (elektroograda gnezd škurhov pred talnimi penilci) na veliko žalost ni bilo možno opraviti. Tudi pribe so izpostavljene visoki stopnji plenjenja gnezd. Le-ta smo in bomo tudi v prihodnje varovali s »polprepustnimi košarami«. Gre za žičnato kletko, ki jo zasidramo v tla nad najdenim gnezdom. Odprtine v košari dopuščajo dostop pribam, ne pa tudi večjim pticam (npr. vrani) ali sesalcem, ki bi želeli izropati gnezdo z jajci. Se še spominjate lanske rekordne ko-

lonije (1300+ parov) breguljk na Savi v Sneberjah, ki jo je kasneje razdejala katastrofalna poplava? V želji po ponovni naselitvi lastovk na tem območju smo zavihali rokave in vsaj za silo uredili peščeno steno – kolikor jo je še ostalo. Že vnaprej nam je bilo jasno, da bo rekordna številka nedosegljiva, a poskusiti ni greh. Breguljke so ponovno izkazale hvaležnost in spet nad vsemi pričakovanji poselile zanje pripravljeno območje. Če zaokrožimo, s 600 pari breguljk je imela lokacija tudi leta 2024 status največje kolonije v državi. Družbo pa jim je delalo 13 parov čebelarjev, kar je enkrat več kot lani. Območje je izpostavljeno zaraščanju s tujerodnimi invazivnimi vrstami rastlin, ki pa smo jih, z ozirom na potek gnezdenja lastovk, sproti odstranjevali. Nadaljnje aktivnosti projekta, ki ga sofinancira Mestna občina Ljubljana, pa bodo osredotočene na PR, izobraževanje in promocijo.

Mestna občina
Ljubljana

Prvo srečanje deležnikov v okviru projekta ReCo

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Tina Kocjančič**

12. julija 2024 je v centru za obiskovalce naravnega rezervata Škocjanski zatok potekalo prvo srečanje deležnikov tega zavarovanega območja v okviru projekta ReCo, ki ga DOPPS kot projektni partner uresničuje v okviru programa Interreg Srednja Evropa 2021–2027. Vključevanje deležnikov v opravljanje projektnih aktivnosti je ključnega pomena za njihov uspeh. S svojim znanjem in izkušnjami lahko obogatijo projekt in prispevajo k bolj celostni

izvedbi ter omogočajo boljše razumevanje potreb in pričakovani skupnosti. Njihova aktivna udeležba in redna komunikacija zagotavljata, da so odločitve sprejete na podlagi širokega spektra mnenj in informacij. Deležniki Škocjanskega zatoka prihajajo iz javnega in akademskega sektorja, pa tudi iz poslovnega sveta in civilne družbe, kar omogoča multidisciplinarni pristop k reševanju izzivov. Uvodni del srečanja je bil namenjen predstavitvi projekta ReCo, ki se osredotoča na ohranjanje skupne naravne dediščine in trajnostni razvoj regij ob Evropskem zelenem pasu. Slednji sestavlja pisan mozaik različnih habitatov in je živ spomenik evropski zgodovini, saj povezuje 24 držav vzdolž nekdanje železne zavese in poteka od Barentsovega do Črnega morja. Sledila je predstavitev opravljenih pilotnih akcij in ogled na terenu, saj je Škocjanski zatok eno od šestih pilotnih območij, kjer bodo potekali inovativni pristopi ekološke obnove z namenom povečati ekološko povezanost in zaščititi biotsko raznovrstnost. V Škocjanskem zatoku so bili takšni ukrepi izvedeni leta 2023 in so bili namenjeni zaščiti varovanih Natura 2000-habitatov in ptic pred posledicami dviga morske gladine v območju brakične lagune. Metode in rezultati, razviti v okviru projekta ReCo, bodo rabili kot primeri dobre prakse za obnovo novih območij. Takšen pristop povečuje ne le odpornost ekosistemov, temveč tudi krepi zavedanje in sodelovanje lokalnih skupnosti pri ohranjanju naravne dediščine. Projekt ReCo s tem postavlja temelje za trajnostne in inovativne rešitve, ki bodo prispevale k dolgoročnemu varstvu evropskega zelenega pasu.

Strokovni pregled (peer review) oblikovanja novih muljastih otočkov v brakični laguni Škocjanskega zatoka

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Tina Kocjančič**

V okviru projekta ReCo (Interreg Srednja Evropa 2021–2027) je 5. in 6. avgusta 2024 v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok potekal strokovni pregled (ang. peer review) opravljenih pilotnih akcij, ki je vključevala oblikovanje novih muljastih površin za razrast haloftitov in gnezdenje Natura 2000-vrst ptic v brakični laguni. Projektna ekipa za strokovni pregled se je najprej podrobno seznanila s postopkom priprave in potekanjem pilotne akcije, sledil je terenski ogled, kjer so člani ekipe ocenili učinkovitost izvedenih ukrepov. Dva novo oblikovana muljasta otočka v brakični laguni rezervata sta se izkazala kot idealno gnezdišče za čigre in kot območje, kjer se je začela razraščati haloftitna vegetacija. Po ogledu je sledil sestanek z glavnimi deležniki, med katerimi so bili navzoči predstavniki Mestne občine Koper, Luke

Koper d.d., Fakultete za turistične študije Univerze na Primorskem, Direkcije Republike Slovenije za vode ter lokalne skupnosti. Na sestanku je bilo poudarjeno, da je uspeh pilotne akcije rezultat izjemno temeljite priprave in tesnega sodelovanja z deležniki ter javnostjo, kar je močno pripomoglo k visoki stopnji sprejetosti opravljenih aktivnosti. Pomemben dejavnik uspeha je tudi dejstvo, da je območje rezervata prosto dostopno javnosti, kar dodatno krepi podporo projektu in njegovo prepoznavnost. Srečanje je potekalo v konstruktivnem in sodelovalnem ozračju, s poudarkom na prihodnjih aktivnostih pri ohranjanju biotske pestrosti Škocjanskega zatoka. Zbrani deležniki so izrazili zadovoljstvo z napredkom projekta in povedali, da se veselijo nadaljnje sodelovanja z DOPPS-om.

Dogodivščine male Emi

// besedilo: Lovrenc Lipej

Iztok Škornik je vrhunski poznavalec ptic v Sloveniji. Poleg tega ima to srečo, da se lahko na delovnem mestu ukvarja prav s tistimi, na kar se najbolj spozna, s pticami. Poznam ga že od gimnazijskih dni in skupaj sva preživela veliko terenskih dni med raziskovanjem lokalne avifaune. Poleg talenta za prepoznavanje ptic in sploh submediteranske biodiverzitete skriva Izток v sebi še veliko drugih veščin. Je namreč tudi odlični urejevalec in skrbnik podatkovnih baz, urednik, stavec, oblikovalec in pisec, vse v eni osebi. Je pionir digiskopije, priročne tehnike fotografiranja skozi teleskop, ki jo je populariziral v Sloveniji. Objavil je številne znanstvene in poljudnoznanstvene članke, napisal pa tudi nekaj knjig, kot so *Sto slovenskih ptic* (2006), *Spoznajmo soline* (2008) in *Favnistični in ekološki pregled ptic Sečoveljskih solin* (2012). Slednja je temeljno delo, brez uporabe katerega si sploh ne predstavljam znanstvenih objav, ki se nanašajo na ornitofavno solin.

Letos si je njegov nemirni duh izbral nenavadno tematiko in zašel na področje otroške publicistike. V zadnjih letih Iztoka zelo zanimajo ekološke značilnosti močvirske sklednice na območju Sečoveljskih solin, kjer je s sodelavci zbral zelo veliko podatkov o tej ogroženi vrsti, za katero so Sečoveljske soline izjemno pomembno okolje v Sloveniji in širše. Zato sklepam, da je nova knjiga z naslovom *Dogodivščine male Emi* (2024) dobila navdih v raziskovanju močvirske sklednice. Naslov zelo dobro naslavlja vsebino knjige, saj v glavni vlogi nastopa Emi, močvirska sklednica. Emi je ime dobila po rodovnem imenu sklednice, katere latinsko ime je *Emys orbicularis*. Knjigo sem prebral na mah, čeprav šteje 111 strani. Milo rečeno se mi knjiga zdi presežek z več vidikov. Zgodba ima glavo in rep, je lično oblikovana in resnična. Napisana je v jasnem, preprostem jeziku. Vsi liki, ki nastopajo v knjigi, dejansko obstajajo, razen škrata iz uvodne zgodbe. Emi spoznava različne značilne živali sladkovodnih bivališč in solin, knjiga pa obenem naslavlja nevarnosti in tegobe, s katerimi se Emi spoprijema, npr. promet, onesnaževanje okolja in plenjenje lisic. Ker je prirejena za otroško branje, v bistvu besedila ni tako veliko, polovico vseh strani pa

Iztok Škornik,
Soline Pridelava soli, d.o.o, trda vezava, 111 str.,
Birografika Bori, Seča 2024

tvorijo ilustracije (53). To so izjemno lične in privlačne, ustvarila pa jih je umetna inteligenca. Čeprav se sliši enostavno, je Izток pri pripravi slikovnega gradiva porabil veliko časa in vztrajne "komunikacije" s programom AI Copilot, da je zelena ilustracija karseda ustrezala Iztokovi zamisli. Nastanek knjige je omogočil projekt LIFE URCA PROEMYS, ki je namenjen ohranitvi in repopulaciji močvirske sklednice. Prepričan sem, da bo knjiga, ki so jo natisnili v slovenskem in italijanskem jeziku z naklado 100 izvodov, hitro pošla in da bo potreben ponatis. In prav bi bilo tako. Iztoka dovolj dobro poznam, da vem, česa vse je sposoben. Že večkrat je dokazal, da je vsak njegov izdelek dovršen in privlačen ter tehtno zamišljen, zato vsakič, ko dobim v roko njegove stvaritve, ne morem ostati ravnodušen. Prav je, da ljudje, ki imajo žilico za pisanje in se v njih skriva talent za oblikovanje, slovensko otroško publicistiko obogatijo s svojimi prispevki. Zato se avtorju priklanjam za njegov novi prispevek o naši izjemni dediščini. Nobenega dvoma nimam, da ne bi služil svojemu temeljnemu namenu ozaveščanja nadobudnih otrok o lepotah Slovenije.

NAMENITEV DELA DOHODNINE ZA DONACIJO DRUŠTVU

Hvala vsem, ki ste že v preteklih letih namenili do 1 % svoje dohodnine našemu društvu. S tem ste pripomogli k ohranjanju ptic in njihovih življenjskih okolij in posledično k povečanju blaginje za celotno družbo.

Vsem, ki bi nas na ta način radi na novo podprli, sporočamo, da lahko to storite:

1. Po pošti Finančnemu uradu:

Izpolnite in natisnite obrazec ter ga pošljite na naslov Finančni urad Ljubljana, Davčna ulica 1, 1000 Ljubljana ali na vam najbližji finančni urad.

Povezava do obrazca

Povezava do navodil za izpolnjevanje obrazca

2. Prek portala e-Davki:

Na kazalu na levi strani vašega uporabniškega računa na e-Davkih izberite rubrike: **Vpogledi** → **Podatki o zavezancu** → **Namenitev dela dohodnine**. V razdelek 'Ime oziroma naziv upravičenca' vpišete: **Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije**. V razdelek 'Davčna številka upravičenca' vpišete: **68956029**. V razdelek 'Odstotek' vpišete **poljubno vrednost do 1**. Izbor potrdite s pritiskom na gumb Oddaj vlogo.

Če portala e-Davki še ne uporabljate, vam sporočamo, da je po novem prijava in uporaba povsem enostavna in zanjo več ne potrebujete veljavnega certifikata, saj je **registracija na portalu e-Davki možna z vašo davčno številko in geslom, ki si ga nastavite sami**. Pri registraciji z geslom poleg davčne številke potrebujete enega izmed informativnih izračunov dohodnine iz zadnjih let, s katerega prepisete ID številko. Če informativnih računov ne hranite, pa to številko lahko tudi naročite v enem izmed korakov registracije z geslom in vam jo FURS pošlje na domači naslov v nekaj dneh.

Vzelo vam bo le nekaj minut, ki vam jih bomo v naslednjem letu ali letih zagotovo povrnili z novimi uspehi pri varstvu ptic in narave.

3. Ustno na zapisnik pri finančnem organu

Če ste nam že v prejšnjih letih namenili del dohodnine, vaša namenitev ostaja veljavna do preklica in vam tega postopka ni treba ponavljati.

NOVO LETO, NOVI REKORDI

POPIS BELE ŠTORKLJE 2024

Bele štorklje so nas letos ponovno prijetno presenetile. Zabeležili smo največ gnezdečih parov in največ poletelih mladičev doslej! Letos je v Sloveniji gnezdilo 311 parov, poletelo pa je rekordnih 673 mladičev.

Na spodnjih fotografijah je nekaj utrinkov z letošnjega tradicionalnega popisa.

foto: **Simon Očko**

foto: **Tilen Basle**

foto: **Anja Cigan**

foto: **Alen Ploj**

foto: **Urša Gajšek**

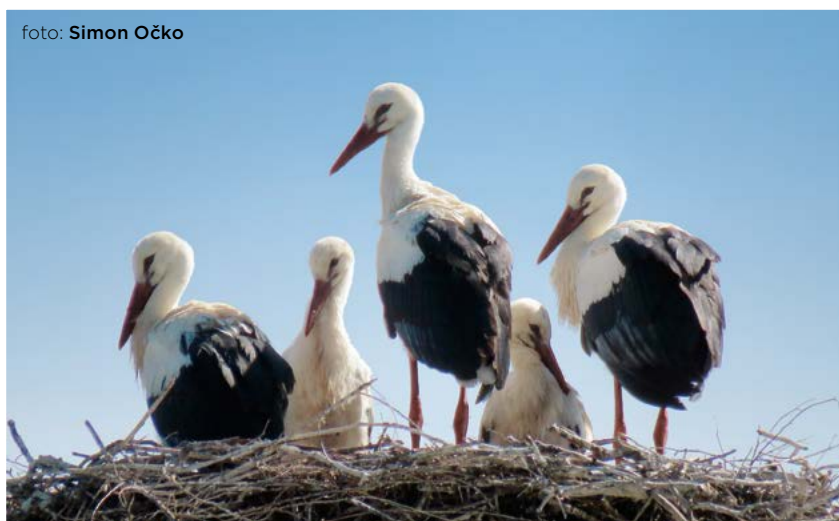

foto: **Simon Očko**

The global Partnership for nature and people

 Argentina	 Australia	 Austria	 Bahamas	 Belgium	 Belgium	 Belize	 Bhutan	 Bolivia	 Botswana	 Brazil	 Bulgaria	 Burkina Faso	 Burundi	 Canada	 Canada	 Cape Verde	 Chile	 China (Hong Kong)	 Colombia	 Cook Islands	 Côte d'Ivoire	 Croatia	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana
 Canada	 Australia	 Austria	 Bahamas	 Belgium	 Belgium	 Belize	 Bhutan	 Bolivia	 Botswana	 Brazil	 Bulgaria	 Burkina Faso	 Burundi	 Ecuador	 Canada	 Cape Verde	 Chile	 China (Hong Kong)	 Colombia	 Cook Islands	 Côte d'Ivoire	 Croatia	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana
 Ecuador	 Australia	 Austria	 Bahamas	 Belgium	 Belgium	 Belize	 Bhutan	 Bolivia	 Botswana	 Brazil	 Bulgaria	 Burkina Faso	 Burundi	 Ecuador	 Canada	 Cape Verde	 Chile	 China (Hong Kong)	 Colombia	 Cook Islands	 Côte d'Ivoire	 Croatia	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana
 Ecuador	 Australia	 Austria	 Bahamas	 Belgium	 Belgium	 Belize	 Bhutan	 Bolivia	 Botswana	 Brazil	 Bulgaria	 Burkina Faso	 Burundi	 Ecuador	 Canada	 Cape Verde	 Chile	 China (Hong Kong)	 Colombia	 Cook Islands	 Côte d'Ivoire	 Croatia	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana
 Ecuador	 Australia	 Austria	 Bahamas	 Belgium	 Belgium	 Belize	 Bhutan	 Bolivia	 Botswana	 Brazil	 Bulgaria	 Burkina Faso	 Burundi	 Ecuador	 Canada	 Cape Verde	 Chile	 China (Hong Kong)	 Colombia	 Cook Islands	 Côte d'Ivoire	 Croatia	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana	 Botswana

BirdLife INTERNATIONAL